

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

— © — Budapest, június hó 30. — © —

Julius elsején kezdődik lapunknál az új félévi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűselő előtt megújítani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahová rendelik. Kívánatos, hogy a címet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével írják meg nekünk, ugyancsak az eddigi címüket is. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hétre más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre: 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Telefonszám: 61—38.

Krónika.

Hősök.

— jun. 28.

Tehát ezek lennének az új kór hősei: Taft és Roosevelt, a huszadik század Hektora és Achillese, Zeusa és Prometeusa, vagy, hogy közelebbi hasonlatban sántikáljunk, La Marmorája és Albrecht főhercege. Nagyok, nem a közösségben, hanem az ellentétben, jelképei az egyéniségnek, az excentrikus iveknek, a hideg ész abszolutizmusának egy korban, amely a szocializmus, az egyenlőség és a trust jegyében áll. Hogy pedig a multság teljes legyen, ők maguk, Taft és Roosevelt teszik le leghatározottabban a garast, hogy csak a tömeg, a kollektívizmus, a konformitás segíthet a boldogulás felé. The americanisation of the world; a világnak a csillagos lobogóval való betakarása: ez mindkettőjük egyik fő jelszava, ugyanakkor, midőn mindkettőjük élete, pályája, dicsősége és bukása a legeslegkisebb államot, házat, egységet, atomot: az Ént jelenti.

Taft is, Roosevelt is együttvéve, és külön, nagy és differenciált értékek. A két kezöknek, a két öklüknek köszönhetik sikereiket, egy pontos fogalmu világban; ahol mindenki tudja, mit érnek a vétagok. Nem is fiatal emberek, tapasztalatok sorozatai állanak a hátuk mögött, az eszük mindig gyorsabban és jobban emésztett, mint a társaik, sőt mint a növényevő állatok gyomra. Borotva-éles ész vezette lépéseiket az iskola padjától a Fehér Házig; s mikor ma látszólag tombolnak, bögnék, átkozódnak, forradalmat kiabál-

nak és lángba borítják hazájukat, nyilván épp oly higgadt gondolatmenetben haladnak, mint Schlechter, vagy Duras, vagy Rubinstein, a sakkozás gyönyörű gépei. Minden mozdulatuk bölcs taktika, hadászati-lag igazolt lépés, egy óriási torna, ahol az emberi indulat összes tényezői fölvonulnak. Szatira, erőszak, élcz, gonoszság, teli torok, piszok, ravaszság, temper, egyéniség, hizelgés, olcsó kortesfogás, sőt meggyőződés: mind megtalálják helyüket az agyukban. »Minden érték e világon« — mondják hallgatagon — »csak érvényesíteni kell tudnunk.« A sajtupapíros épp oly becses, mint a Cullinan, a gyűlölet épp oly jó trágya, mint a szeretet, a plakát nem kevésbé jogosult, mint a biblia.

Mondom: ez a pár szó a rövid tanulsága két nagy és kiváló ember életének, tevékenységének, szinte azt lehetne hozzáfűzni, ez a néhány mondat a Szabadság-szobor homlokáról ragyog felénk az oceánon át. S hogy így van, garantálja egy ország, amely a természetes értékek fölismerésében és fölbecsülésében mindig az első sorban állott, amely az élet szava és nem a tudományok szótára után szokott indulni, sőt meg is érkezni. Amerika gazdagsága, függetlensége, őszintesége és könyörtelen hidegsége a talapatok; melyeken Taft és Roosevelt állanak, mondhatnók: amelybe lábaik gyökereket vertek. Kettőjükön kívül nincs csataképes párt az új világban; ketten mindent magukba olvasztottak, amit e nép jellemében, tehetségben és nemzeti vonásokban termelni képes.

Tehát nem nullák állnak előttünk, hanem óriási akkumulátorok, félelmetes erőforrások, Amerika ideg- és izoméletének középpontjai, two best in record, ahogy sportnyelven mondani szokás, azaz a két legjobb bajnok. Ha megfogjuk a kezüket, az utolsó farm ereinek lüktetését érezhetjük; csak kellő arányszámmal osztani kell tudnunk Taftot, vagy Rooseveltet: és előttünk áll Baltimore, vagy Chicago, vagy New-York, vagy az utolsó falu egy-egy fehér-, vagy feketebőrű polgára. Olyan mivelődéstörténeti példát kapunk a két jelöltben, amelylyel érdemes foglalkozni, sőt amelyet, ha a világ eseményei csak valamelyest is érdekelnek, szinte illik elemeire bontanunk.

Lássuk tehát, mit ad Taft és Roosevelt választási harcának analízise? Ülünk föl egy perczre az oceánjáró gőzhajóra, azután a barna gyorsvonatra, amely szilaj iramban visz New-Yorktól Chicagóig. Körülötünk földön, hegyen, házban, kertben csupa a végső-kig kilovagolt érték. A buza, a szarvasmarha, a ló, a tudós, a katóna, az orvos, a hivatalnok, a gyáros,

a föltaláló többet nem adhat, mint amennyit ma uton-
 utfélen élénk tár. Amit meg lehet vásárolni, vagy
 tenyészteni, a bolhaszínháztól Tizianig, a zsebmetszéstől Edisonig, egymásra halmozódik a zöld sikságon, a kék hegyen, a szürke folyók vize mellett. Kórházak, iskolák, jótékonyági intézetek, gyárkémények, elevátorok, hűtőházak, bányák, ipartermek, színházak úgy lihegnek, mint a liverpooli nagy akadályverseny győztese egy arasszal a célvonal előtt. Kiváló írók, filozófusok, páratlan egyetemi tanárok, káprázatos teoretikusok és Uncle Sam-szerű praktikusok tolonganak körülöttünk; csupa bölcs tanulság, helyes következtetés, vakmerő és mégis céltudatos tervezés, spártai kivitel rajzolják teli az ország szellemi térképét. A pénz nehéz buzzásákjai ellensúlyozzák e sok megnyilvánulást, a geológus épp oly gazdag, mint a bankár, a bíró, mint a rabszolgatartó, a fűvész, mint a latifundista. Mindenki érvényesülhet, s legjobban az, aki a leg-szorgalmasabb, legügyesebb, legelhatározottabb.

Ha lehet valahol a világon, Amerikában kell világosan, kézzelfoghatóan kidomborodniok azoknak az eszméknek, melyek ma a világ forgását intézik és biztosítják. Itt, ahol az érvényesülés eszközeit maga az élet hagyta jóvá, talán számíthatunk rá, hogy az örök emberi véletlen háttérbe szorul, és fölszinen csak az marad, ami ezer és ezer próba tüzét kiállotta. Amerikának sem csinált klasszikusai nincsenek, mint nekünk, sem csinált államférfiai, mint Ausztriának, sem csinált kalandorai, mint Franciaországnak. A fajkiválasztás az oceánon túl oly természetes művelet, mint nálunk a bajuszpödrés. A gondolat-, a lélek- és a jellem-kiválasztás valószínűleg szintén nem lesz nehezebb. Azok a tanulságok tehát, amelyeket az új világ stadionjában kapunk, esetleg minden emberi tanulság maximumát jelentik.

Mit mutat Chicago? Taft és Rooseveltt nagy harcza, amelyről a jövő Homerosa fog megemlékezni, levetvén a kezdetben rája rakott lincoln-ábrahामी sallangot, gyerekes vásári komédia, a piszkos emberi indulatok szédületes felülkerekedése. Ha valaki a bodajki, vagy oklándi választási küzdelmet összehasonlítja a konvent tülekedésével, nehezen fogja az elválasztó sorompókat megpillantani. »Ne lopj!« — mondja az egyik vezér a Coliseumra mutatva, s ebben a negativumban több pozitívum van, mint Darwin összes munkáiban. »Vissza a roughriderek közé« — feleli a másik és saját öklével üti le az ellenfél főkortését. Részeg szerecsenek éneklük a Teddy-indulót, a kis kávémérésekben pénzért veszik a még kapható texasi és alabamai delegátusokat, a kaliforniaiak a pálinkáshördő tetején mutogatják hosszú késeiket, ami piszkos szót az amerikai slang, a tolvajnyelvek legförtelmesebbje teremt, a levegőben kavargó, mint nálunk faluhelyt az ákáczillat. A trustösök minden befolyásukat, csekkönyvüket és ökleik súlyát serpenyőbe dobják, hogy Rooseveltt megbuktassák, az ellenpárt a kloakákat fecskendező szét, föld- és emberfelosztást ígér, leköp tekintélyt, vagyont, rangot, be-

csületet és habozás nélkül kész fölguytani a Fifth Avenue-t. Vad csordák bögnék, a kalandorok aratnak, a csirkefogók egy sorba kerülnek a szenátorokkal, a rágalmaszások korlátai megszüntek, s a példával előljár Taft és Rooseveltt, milliókat dobva a csatornába.

Minden más szellemi termék, amit Amerika még piacra tud hozni, eltörpül a terrorizmus és komizság mellett. A tudománynak, művészetnek, a léleknek, az erénynek és a delicatessenek régen semmi köze a harcshoz. Hiába áll a sok pirostéglás egyetem, öblös muzeum, pályaudvarnagyságu könyvtár, hiába néz le az égből Lincoln, meg Washington: a küzdelmet senki és semmi más, mint az ökök, nem fogja eldönteni: Ugyanaz az ökök, amely igazságot tett Kain és Ábel, Jézus és Pilátus között. A legzüllöttebb és leg-sötétebb demagógia, a Wild West rugói és revolverei irányítják úgy a Taft-párt, mint a rooseveltisták lépéseit; ha ez, ha az a frakció győz, a kultura olyan pofont kap, amelyből nem igen könnyen fog fölocsudni.

Ezt a pofont azonban nemcsak az új világ, hanem az egész földgömb meg fogja érezni. Mert: ha Amerika, a fölvilágosodottság, a görcsös haladás, a kvintesszenciák országa itt tart, mit várjunk Bodajktól és Oklándtól? Mit akár Pomerániától, vagy a Champagnetól? Ha az emberi energia, éleslátás, szívósság és élelmesség — nagy mivelődéstörténeti tényezők — ezt a standardot állítják föl Chicagóban, ha az érvényesülésnek az érvényesülés pár excellence hazájában nincsenek más utai és eszközei, mint amelyeket a Coliseum körül látunk: hol és kitől várjuk az évszázadokon át reményelt fordulatot, a műveltségnek, a becsületnek s az egyéniségnek a tömeg fölé való kerekedését, az igazi emberi értékek diadalát, esetleg: az emberi tevékenység delejtűjét? Az Országház-kávéháztól?

Kain tehát — zsakettben, fehér mellényben bár — de fölemelt füttykössel jár-kelet ma is köztünk. Nincs kizárva azonban, hogy a hiba ott lesz, hogy hamisan állítjuk be alakját, mikor gazembernek és testvér-gyilkosnak tartjuk. Holott Kain talán igaz ember, a természet, a pénzsóvár és mindent magának kívánó halandó reprezentátora volt, aki nyiltan merte kimondani azt, amit utódai csak részeg állapotban és választási harcok piszkában mernek kibökkenteni.

Az élet szava.

Már azt hiszi a vén Sziv: tul a jón
 És tul a rosszon hindu bölcseséggel
 Uszik mély vizen és örök hajón
 És egy az ősi röggel, ősi éggel

Már azt hiszi a vén ajk: némaság
 A legbölcsőbb ige e vak világon,
 Hogy nincs szavunk, mely az örök magány
 Ködén tulzengene s hirt vinne fájón.

És ime: barnul már a téli rög
 És ime: zöldül már az őszi parlag
 És ime: csak a változás örök

És ime: mély vizen, mely parttalan tart,
 Még kora uszni, míg folyói folynak
 Az áradó és fájtó tavaszoknak.

Juhász Gyula.

Gálans história.

Irta: FORBÁTH SÁNDOR.

A történet, amelyről szó lesz, voltaképpen egy mindennapos história, amelyet csak az tesz érdekessé, hogy úgy végződik, mint ahogy az ember gondolja. No meg talán a hősei is, akik egy egészen különös rendhez tartoznak. Összetartozásukat nemcsak valami elismert társadalmi osztályba-valóság, ősi rokonság, hanem valami sajátos velükszületett lelki diszpozíció dokumentálja. Annyira gyűlölnék minden emóciót, hogy a betegséget is csak rossz szokásnak tartják. Nagyon gazdagok és ez lehetővé teszi nekik, hogy szenvedélyeiken uralkodhassanak.

A történet maga a következő:

Egy októberi délutánon — a rendelő-órám véget ért már — az inasom jelentette, hogy egy előkelőnek látszó huszártiszt akar konzultálni. Bebocsátottam. Az idegen csakugyan azok közé tartozott, akiről első pillanatban leri kiválasztott származásuk. Magas, germán-típusú, rendkívül választékos mozdulatokkal és affektált kiejtéssel bíró ember volt; ami azonban legnagyobb valószínűséggel vallott arisztokrata volta mellett, arcának koravénes, mély barázdákkal markánsabb szabott kifejezése volt, mely csodálatosképpen atavisztikus sajátossága az arisztokráciának. Egészen bizonyos, hogy nem volt több harmincz esztendősnél, holott a kevéssé fűrkésző szem negyven körülnek ítéltette. Szőke haját, különösen a halántéka és nyaka körül, sűrűn vegyítették ezüst szálak, vonásai pedig annyira mozdulatlanok voltak beszéd közben, mintha odafagytak volna az arcához.

Egy karosszékbe ült le velem szemben és rövidesen belefogott a beszédbe. Az egész történet alatt, melyet előadott, oly egyhangú volt a hangszínezése, mintha egy beszélőgépet darált volna le valami szónoki beszédet. Elbeszélése közben sohasem tartott egy percnyi szünetet sem és mindvégig ugyanegy helyzetben maradt a karosszékben.

— Uram, — fogott elbeszéléséhez — előre kell bocsájtanom, hogy tiszta véletlenség, hogy éppen önhöz jöttem tanácsért. Megláttam a kapuban az orvosi tábláját, elhatároztam, hogy saját érdekemben bizalmat előlegezek önnek, annál is inkább, minthogy bármilyen véleménynyel is legyen ügyemben, az semmiképpen sem lesz visszatetsző, vagy váratlan nekem, így tehát sohasem fog kitudódni, hogy ön visszaélt a bizalmammal, vagy pedig érdemes volt-e rá. Tudnia kell ugyanis, hogy nem annyira az orvos tudományára, mint emberismeretére van szükségem; azt hiszem, ebből az orvostól többet kell birtania, mint másnak. Ez az oka, hogy nem a jóbarátaimtól, hanem öntől, mint orvostól kérek tanácsot. Tehát — folytatta lélegzetvétel nélkül — ön ismeri az emberi lelkeket.

Itt közbe akartam szólni. Ő azonban észrevette szándékomat és a szavaim elé vágott.

— Ne czáfoljon meg, uram, és egyébként se szakítson meg elbeszélésemben. Nekem szükségem van arra, hogy a legteljesebb bizalommal lehessenek az ön emberismerete iránt, mert különben céltévesztett volna mai látogatásom. Önnek feltevésében meg kell engem erősítenie.

— Igen, — feleltem kis csodálkozással — tehát bizhatik az emberismeretemben.

— Nos, legyen szives hát figyelemmel kísérni a mondanivalóimat. A bemutatkozásnál említettem már, hogy Riddershagen gróf testőrkapitány vagyok. Régi arisztokrata családból származom, katonai nevelésben részesültem, huszonnégy esztendőskoromig annyira különösebb események nélkül telt el az életem, hogy egyik napra csak úgy és éppen oly kevéssé tudok visszaemlékezni, mint a másokra. Huszonnégy esztendőskoromban három heti ismeretség után nőül vettem Lorle von der Höllenthal grófkisasszonyt. Hosszabb ismeretségre nem volt szükség, mert családkban ősrégi tradíció, hogy csak egymás közt nősülünk. A kisasszony — most már feleségem ő excellenziája — távoli rokonom, már születésekor nekem volt szánva. Mikor huszonnégy éves koromat betöltöttem, egy heti szabadságot kértem főlebbvalóimtól, elutaztam Brioniba, — a grófné ott töltötte gyermekéveit — megismerkedtem vele és három hét multán feleségül vettem. Házasságunk szerelmi házasság volt: első pillanattól kezdve nem gyűlöltük egymást. A grófnő minden tekintetben tökéletes asszony, ezt minden részletes bizonyítás nélkül el kell fogadnia. Öt éve élek vele boldog házasságban. Gyermekünk ezen idő alatt nem született. Házasságunk ötödik évfordulója szeptember utolsó napján volt és ettől az időponttól kezdve kell önnek összevetnie az eseményeket.

Az évforduló alkalmából tejfehér miamiragonygyökből összefűzött nyakéket vettem Lorle grófnőnek. Mikor ezt átadtam neki, komoly hangon, de tréfás gondolattal és meggyőződés nélkül — mert erre semmi okom nem volt — hozzátettem szerencsekívánataimhoz, hogy úgy veszem észre, hogy a grófnő már nem viseltetik irántam ugyanazon érzelmekkel, mint házasságunk első éveiben.

Lorle grófnő, aki egy pamlagon pihent, rávetette csodálatosan kék szeméit és minden meglepettség nélkül válaszolt. »Igaza van, — mondotta — házasságunk első évei óta csakugyan veszített valamit a szeretetem maga iránt.« Ismétlem, hogy a grófnő minden tekintetben tökéletes asszony és amennyire bizonyos, hogy soha valótlán szót nem vett az ajkára, annyira bizonyos lehetek benne, hogy soha semmit, ami a szívének fekszik, el nem hallgat előttem.

Szóval, nem komolyan gondolt, de, mint az események bizonyítják, véletlenül helyénvaló volt kérdésemre őszintén és komolyan válaszolt. Megvallom, hogy válasza meglepett, de nem nyugtalanított, mert credő hajlamból gyűlölöm az emóciókat, melyek a meglevőségeken amugy sem változtatnak és feleslegesen rontják az ember napjait. Ennélfogva meglepetésemet rejtve, mert hiszen magam provokáltam kijelentését, leültem feleségemmel szemben és megkértem, hogy a megkezdett témát folytassuk.

A grófnőnek ez ellen semmi kifogása sem volt és hajlandó volt kérdéseimre válaszolni.

Mindenekelőtt elhidegülésének okát kérdeztem meg tőle:

A grófnő kis gondolkodás után így felelt. Azt hiszem nagyjában emlékezem szavaira.

»Nem helyes kifejezés, — mondotta — hogy elhidegültem öntől. Egyszerűen, bizonyossággal érzem,

hogy azok az érzések, melyekkel az utolsó hónapokban gondolatban közeledtem magához, különböznek azoktól, melyeket az első években éreztem. Minthogy pedig azidőben — azt hiszem — lelkem nagy részével szerettem magát, ha kérdésére őszintén és okosan akarok válaszolni, azt kell mondanom, hogy azt hiszem, nem szeretem már annyira, mint azelőtt. Lehet, hogy minden házasságban így szokott ez lenni, hogy a hosszabb együttlét megnyugvásos megszokássá süllyeszti le a szerelmet, sőt ebben majdnem bizonyos vagyok. Lehet, hogy a természetest nem kellett volna jelentőséggel felruháznom és éppen olyan őszintén válaszolhattam volna kérdésére úgy is, hogy épp úgy szeretem ma is, mint azelőtt. De az én becsületes lelkem számol azzal a lehetőséggel is, hogy téves a házastársak szerelmének természetes módosulásáról való felfogásom és ezért őszintén beismerem, hogy nem szeretem magát annyira, mint azelőtt.»

Nem köszönöm meg önnek — válaszoltam a grófnőnek — őszinteségét, mert hiszen ezt elvárhatam öntől, másrészt pedig az őszinteség hozzátartozik jelleméhez, amit a grófnőben megszerettem. Szeretném azonban tudni, hogy oka voltam-e valamelyest annak, hogy irántam való szeretete engedett, vagy pedig egy harmadik személyhez való különös vonzódása tette irántam érzéktelenebbé.

»Nem, nem, — felelt a grófné — nem szeretném, ha szemrehányásokat tenne bármiért is magának. Egyáltalában nem csalódtam önben és azt hiszem, hogy keresve sem tudnék magamhoz illőbb élettársat találni önnél. A gróf korrekt gondolkodású, figyelmes, egyeneslelkű gentleman és akit az ösztönöm egykor megszeretett, azt a gondolkodó, megismerő lelkem megtanított becsülni. Erről a részről a gróf ne keressen semmi defektust. És más részről sem. Nincs senki, akit jobban szeretnék, mint önt. Egy ember van ugyan, akire szívesen gondolok, de ez egyáltalában nem befolyásolja a mi viszonyunkat. Említenem sem kellene; ha ismét nem akarnám tulságba vinni az őszinteséget. De kérdését most szándékosan úgy magyarázom félre, hogy számot kell adnom válaszómban mindazon ismeretségeimről, amelyek kifejezetten igen kellemesek nekem. Nos tehát, Borek-Manikoff báróra, az ön jó barátjára mindenkor igen szívesen gondolok. Éppen olyan szívesen, mint önre. Azzal a különbséggel, ami a grófot — férjem lévén — előnyképpen megilleti. Mint tudja, a báróval igen sokat voltam együtt a nyáron, ön a hegyi kirándulásoknak nem barátja és a báró utitársamul szegődött. Egyébként is — ugyebár — gyakori vendég nálunk és mint jóbarátja, egyáltalában nem csodálkozhatik azon, hogy a báró igen szimpátikus előttem. De egyéb semmi. Ismétlem, szinte tulzottan becsületes voltam most, annyira, hogy talán félreértésekre adhatnék alkalmat.»

Ettől nem kell félnie, grófnő — válaszoltam. — És itt meg kell jegyezni önnek, hogy ezt nyugodtan és komoly átérzéssel mondtam, minthogy sem a grófnő hozzáférhetetlen becsületességében, sem Borek-Manikoff önzetlen barátságában nem kételkedtem. És nem is kételkedem. Mindazonáltal, tapasztalásból ismervén a hangulatoknak néha ellenállhatatlan kísértő erejét, ami ugyan csakis abban a pillanatban nevezhető erőnek, mikor a hangulat extrém pontjára emelkedik, mondom, éppen ezért helyénvalónak tartottam, hogy itt megkérdezzem a grófnőt, vajjon Borek-Manikoff megcsókolta-e már az ajkán.

A grófnőnek a kérdés, nekem a felelet nem volt váratlan és visszatetsző. Mindketten a legminuciózusabb részletekig korrekt és emellett szubtilis lelkű emberek

vagyunk és ennélfogva soha semmi meglepetésszerű cselekedet egyikünk részéről sem érhetett bennünket. Mindig megértettük egymást.

Nos, a grófnő arra a kérdésemre, hogy Borek-Manikoff megcsókolta-e már az ajkát, a következőképpen válaszolt: »A kérdést, azt hiszem, nem tette fel okosan, kedves Ruddershagen, mert ha kérdésére ugyanolyan röviden akarnék válaszolni, mint ahogyan ön érdeklődik, akkor nyíltan és egyenesen, egy szóval azt kellene válaszolnom, hogy: igen. És akkor ön joggal kételkedhetnék szívében abban, hogy én a hitvesi hűséget megtartom-e önnel szemben. Mig ha kissé a megértéssel közeledő bővebb érdeklődéssel kérdezne meg erről a magában véve jelentőség nélküli eseményről és ezáltal felhatalmazna arra, hogy a körülmények és történések sorát, melyek egyrészt megelőzték, másrészt követték ezt az eseményt, elmondhassam, akkor ön előtt is bizonyára ez a csók kellő értékére fog leszállni és főképp teljesen érthető lesz. A gróf meg lehet elégedve becsületességemmel és őszinteségemmel. Nos, én úgy veszem, mintha felhatalmazott volna rá, hogy összes körülményeivel együtt állítsam be ezt az — ismétlem — magában véve jelentőség nélküli eseményt. Tehát a nyáron, ugyebár, együtt töltöttük a nyarat az ön jóbarátjával, Borek-Manikoff báróval a Magas-Tátrában. Én — mint tudja — gyermekkorom óta rajongok a hegyvidékért, legnagyobb élvezeteim közé tartozik közvetlen közelből látnom azt a csodálatos, nyomasztó, nagy titokzatosságot, mely millió szakadéka, mogorva csucsai, hófödte völgyei és mélységes tengerszemei között ül; szenvedélyes turista vagyok. Ugyanigy Borek-Manikoff, aki a kirándulásokra társamul ajánlkozott, aminek annál is jobban megörültem, minthogy ön nem barátja a gyaloglósportnak és szívesebben ül a bridge-asztal mellett, mint egy fáradtsággal megközelített szikla tetején. Eszerint hát le kellett volna mondanom kedvencz szórakozásomról, ha Borek-Manikoff nem szegődik mellém utitársul, amit ön nagyon jól tud. Azt is nagyon jól tudja a gróf, hogy igen gyakran tettünk kettesben kisebb-nagyobb kirándulásokat, miközben lassan-lassan valami lelki rokonság fejlődött ki köztünk. Mindketten rajongtunk a hegyekért és csodálatosképpen valahogy egészen egyféleképpen tudtuk lelkünkkel érzékelni a hegyvidék szépségeit. Nap-hosszat a felhőbe nyúló fantasztikus alakú sziklákról, meg a soha nem járt rejtelmes barlangokról beszéltünk, melyekben talán csodálatos őserők élnek vadon. Meg a hegyi sirályokról és sebesszárnyu saskeselyűkről, akik a napfénytől csillogó hóban fürdetik meg testüket. Nos, egy ilyen kirándulásunk alkalmával késő este volt már, mikor lefelé jöttünk a Márványasszony-völgyön. Csodálatosan szép este volt, a mélykék nyári égbe hegyes vonalú sziluettek nyultak be. Ezüst volt a hó a hegyek keblén és magas kövériások úgy álltak körül a kicsiny tavakat, mintha dédelgették volna őket. Mi hangtalanul mentünk egymás mellett és a gerincz-vándorlást néztük. Erre a gyönyörű kifejezésre ő tanított meg. Mikor az ember mély völgyeken megy alá, a sok egymásba kapaszkodó hegycsucs úgy látszik, mintha a hátán kisebb-nagyobb pupokkal, tarisznyákkal, melyekben évezredekre való eleségét viszi, az ellenkező irányba vándorolna. Messze-messze, véget nem érő utakon.

A gerincz-vándorlást néztük és amint szótlánul mentünk egymás mellett, hirtelen annyira megszükkült a völgy, mintha véget ért volna. Előttünk egy rettenetes hegyóriás dülöngette a völgy felé hatalmas vállait. Az ut azonban nem ért véget, hanem a hegy oldalán befelé kanyarodott és olyan keskeny testtel, hogy alig fért

el egy ember rajta, hirtelen egy-egy széles, nagy, tányér-alaku völgykatlanba vezetett. A tányér pereme széles volt és egyik szélén kivezetett a hegykarikából, közepe pedig mélyen aláért és ölen egy sűrű törpefenyőerdő állt mozdulatlanul. Az asszonyok párkja — mondotta Borek-Manikoff — és éreztem, hogy valami megmagyarázhatatlan megindultságtól remeg a hangja. Én nem szóltam semmit, de ugyanaz a megindultság, egészen az a megindultság megfogta az én lelkemet is. Nyomasztó csönd lett a szavai után és úgy látszott, mintha ebben a pillanatban nem lett volna a világon élő lény mi kettőnkön kívül. És ugyanattól az ellenállhatatlan érzéstől hajtva és ugyanabban a pillanatban egymás felé hajoltunk és — igen; azt hiszem, összeért az ajkunk. Nos, — ennyi történt mindössze. Sem azelőtt, sem azóta nem történt köztünk semmi. A gróf még lehet elégedve az őszinteséggel.

Eddig tartott a grófnő elbeszélése és én úgy éreztem a szavai után, hogy feltétlenül igazságtalan lennék ő iránta is, magam iránt is, ha egyrészt teljes megértéssel nem fogadnám azt, amit elmondott, másrészt kétkednék abban, hogy érintkezésük ezzel az egy, feltétlenül a körülményektől adott alkalommal tényleg kimerült. Magam iránt is igazságtalan lennék, — mondom — mert, mint már említettem önnek, az étellel szemben egyetlenegy filozófikus felfogással vagyok vértézve, azzal ugyanis, hogy minden emóció hiábavaló és felesleges, mert ez a megtörténteken, vagy eljövendőkön úgy sem segít. Nos tehát, a témát itt megszakítottuk, feleségem ő exczellenziája megígérte nekem, hogy minden egyes fázisáról irántam való érzéseinek, vagy Borek-Manikoffal való további ismeretségeinek értesíteni fog.

Ezen beszélgetésünk óta az utolsó napokig semmi említésre méltó esemény nem fordult köztünk elő.

Néhány nappal ezelőtt azonban egyik estén a Casino des Etrangers-ban voltam rendes roulette-partimon. A grófnőt egyedül hagytam otthon, — mint mondotta — kissé gyengélkedett és a vacsora után visszavonult lakosztályába. Elmentem tehát és éjjel után három óra, igen, körülbelül annyi lehetett, mikor hazamentem. Minthogy Lorle grófnő távozásomkor rosszulról panaszkodott, szokásom ellenére ezuttal nem a szobáimba vezetett első utam, hanem csöndben, hogy lépéseim zajával netalán fel ne keltsem, Lorle grófnő lakosztálya felé mentem, hogy megnézzem: alszik-e. Abban a pillanatban, mikor a feleségem ő exczellenziája hálósobájához vezető folyosóra befordultam, pillanatnyi meglepetésemre hirtelen szemben találtam magam Borek-Manikoffal, aki ugyanekkor távozott a grófnő szobájából. Üdvözöltük egymást, Borek-Manikoff feszesen meghajolt és röviden közölte velem, hogy az este meg akart bennünket látogatni, sajnálatára engem nem talált itthon, de minthogy a grófnő ezen az estén kissé idegesebb volt a szokottnál, bátorságot vett magának arra, hogy távollétemben egyedül is szórakoztassa néhány órán át és némiképp a kedélyét megnyugtadni igyekezzen. Jóllehet a látogatás idejének szokatlan volta kissé feszélyezett, mégis semmi különös az egész esetben nem találtam, megköszöntem Borek-Manikoffnak előzékenységét és elváltunk. A grófnőt még pongyolában találtam, migrainje már elmúlt és rövidesen nyugodni tértünk.

Borek-Manikoff azóta is csaknem napos vendégünk, hangsúlyozom, minden legcsekélyebb mellékgondolat nélkül szívesen látott vendégbarátom, és semmi okot nem látok rá, hogy igen gyakran egyedül is ne hagyjam a grófnővel. Lorle minden tekintetben tökéletes asszony és Borek-Manikoff jóbarátom. Mondom, az

utolsó hetekben az utóbb említettekén kívül semmi különösebb esemény nem történt. Mindössze az, hogy közérzetemben — ha nem csalódom — azon este óta, igen, ettől az időponttól számítva, valami különös jelenség állott be. Valami felületes nyugtalanság ül az ébrenlétem és az éjszakáim fölött. A reggelit nem tudom teljes étvágygyal élvezni és korán álmos vagyok. Parbleu, az ember elvégre társaságbeli lény, szóval, a dolog kezd nekem kellemetlen lenni és én gyűlölöm a kellemetlenségeket. Ma éjjel kissé több whiskyt ittam és reggelre az a bolond ötletem támadt, hogy talán féltékeny vagyok. Nem szeretek sokat gondolkodni és hamar határoztam. Megláttam az orvosi tábláját és feljöttem. Ön ismeri az emberi lelkeket, urám, próbálja átgondolni mindazt, amit elmondtam önnek és mondja meg, hogy szeret-e engem a grófnő ő exczellenziája. Ön nem élhet vissza a bizalmammal, egészen bátran ítélni. Gyűlölöm az emóciókat és csak a bizonytalanság megszüntetéséről van szó. Egyébként is, a grófnő tökéletes asszony.

Ruddershagen testőrkapitány befejezte mondani valóját, egy kis jávorfaasztalkáról felvette az Illustration legujabb számát és lapozni kezdett benne, időt adván ezzel nekem a gondolkodásra. Szemben ültem vele és figyeltem az arcát. Láttam, amint a kifejezéstelen, szinte megfagyott vonások felolvadnak egy-egy ötletesebb kép láttára. Azután elmerült egy vékonybetűs novella olvasásában és látszott rajta, mikor mohón követi szemével a vézna sorokat. Ez az ember — mialatt életének legfontosabb eseményéről döntöttem — a leghalálosabb nyugalommal adta oda magát a legkönnyebb élvezeteknek.

Egy pillanatra diszonzáns és fantasztikus gondolatok kergették egymást az agyamban. Készen voltam a válaszzal, de megvártam, míg a megkezdett novellát végigolvassa. Elolvasta, azután cigarettára gyujtott és föltekintett a lapból. Fölálltam és közeledtem hozzá. A gróf is felállt, feszes katonatesttel, előkelően meghajolt és kérdőleg nézett rám. Két kezembe fogtam a jobb kezét, megszorítottam; mélyen a szemébe néztem és röviden, határozott hangon válaszoltam neki:

— Ön nyugodt lehet, uram, bizonyos vagyok benne, hogy a grófnő ő exczellenziája szereti önt.

Toll és tőr.

— jun. 28.



A PER MÉG NEM DÖLT EL, de az alperesek táborából már kizendült a »vae victis« — jaj a legyőzötteknek! A különben higgadt, s államférfui kosztümben járó Déry Zoltán adta ki a jelszót. Tehát: jaj a legyőzötteknek. Helyes, nagyon helyes. Csak a premisszák sántikálnak kissé. Mert: először egyáltalában nem valószínű, hogy az ország esküdtbirósága előtt megnyeri a koalíció a pört. Másodszor — hogy is mondják a skolasztikus stilisztikák: »feltéve, de meg nem engedve« — tehát feltéve, de meg nem engedve, hogy az Igazság ezuttal is bekötött szemmel fog dolgozni: van valamelyes különbség a régi és a — ki ne nevéssenek a furcsa szóért — *leendő* koalíciós uralom közt. »Akkor nem tudtunk büntetni, csak jutalmazni, most vaskézzel fogunk sujtani.« Ugy látszik, a multban a Krisztus tanítványai voltak a koalíciós urak: csak kenyérral dobálták, valószínűleg azon az alapon, hogy őket mindenki csak kövel dobta. E tekintetben azonban most sem változott a helyzet s Déryéknek jobb volna kenyéret da-

gasztani, mint köveket gyűjteni. Ha másért nem, — mert a kövek nagyon könnyen visszapattanhatnak; a minap is történt egy ilyen visszapattanás, amikor a Désy Zoltán »rágalmazóját« — felmentették.



A NAGY GYURI VÁSÁRHELYI REPUBLIKÁJÁT átelyezték Budapestre s a »Magyar Köztársaság« nagyipiaczi tilinkózását mennydörgő robajjal verik vissza az új koalíció — egymást csapó — szárnyai: a függetlenségiék és a szociáldemokraták. A szociáldemokratákon nem csodálkozunk; végre is, a szociáldemokrácia csak egy köztársaságban válhat exerczeáló politikává, a marxizmus a maga hatalmi és gyakorlati formáit csak egy köztársaságban élheti ki s a legdemokratikusabb monarcha sem lehet stilszerű partnere egy szociálista berendezkedésnek. De a függetlenségi párt, a históriás, fringids kuruczok? Akik még egy pár hét előtt a felségárulás vitriolját öntötték a vezető politikusok szemébe, amiért a koronát, a király felkent személyét is átsegítették a napi politika vármhatárain? Mi történt itt, micsoda szentivánéji álom ringatta itt fel a helyzetet, mi preparálta ki a függetlenségi párt akusztikáját a republikánus indulónak? ... Diákkorunkból emlékezzünk egy képre: a szinpadon valami forradalmi éneket harsogott a kórus, lent a kis vidéki színház orchesterében pedig a katonabanda fujta hozzá a zenekíséretet. A kép itt is az, azzal a különbséggel, hogy itt azért harsogják a republikánus indulót, mert a katonabanda nem akarta nekik kísérni — a Gotterhallét. Szabolcska Mihály rimelőmester írta egyszer, Magyarországon minden 1000 ember közül 999 republikánus. Amíg ez az egy — az ezredik — dinasztikus érzelmű, addig nincs mit félni a köztársasági propagandától; ez az egy — az ezredik — azonban véletlenül Auffenberg generális, s nem valószínű, hogy ő egyhamar belép a republikánus gárdába...



HARSOGÓ ZAJJAL kitűnni a csendből: ehhez nem kell művészet; de halk szóval feltűnni akkor, amikor körülöttünk orkánok koncertje tombol: ez virtouzítás. S ennek a halk szónak volt a virtuóza a minap Kelemen Samu, a szatmári követ. Apponyi Jászberényben a Lehel kürtjébe fujt, Károlyi Mihály Zomborban az autója túlkébe, a válogatott néptribunok itt és ott és amott a demagógia trombitájába, s az ország nem a kürtöt, nem a túlköt és nem a trombitát hallotta, hanem a Kelemen Samu halk, józan beszédét, amivel rehabilitálta az ellenzéket. Nem hihetjük, hogy ez a beszéd csak muló hatást vált ki, — hiszen a muló, csattanó hatás a szenzációk kritériuma, s ma minálunk nem a békekesírlet a szenzáció, hanem a verbunkos; s ha Kelemen Samu ma még egyedül szívja is a békepipát a szatmári piacon: remélhető, hogy, ha lopva is, ha titokban, halk suttyomban is, rövidesen köréje települnek a harczos tüzek s a szikrával, amivel az országot akarták felgyújtani, a Kelemen Samu pipáját serkentik uj füstre.



STATISZTIKAI ADATOK BIZONYITJÁK, hogy a magyarok külföldi gyarmatai, a nyaralók kolóniái, az olasz Lido, meg az osztrák Abbazia az idén nem arat olyan busásan, mint évekkkel ezelőtt. Már tavaly is csak inkább cseppent, mint csurrant. A fénykoruk lejárt. Azt halljuk, hogy pár év múlva egészen meghalnak, legalább reánk nézve. Mi ennek az oka? Azelőtt mindenki odatódult, a strand és a tenger visszhangzott a magyar szavaktól, magyarul beszéltek a fürdőszolgák, magyarul beszéltek a tengeri halak is. Később azonban észrevettük, hogy kicsit sokan vagyunk ott. A ki idegenbe

ment, egészen otthon találta magát. Az idegenség presztizse nélkül nyaralt, csak magyarul udvarolhatott, nem rontotta el a gyomrát olasz konyhán, mert mindenütt paprikást és turóscsuszát tálaltak neki és cigánymuzsikát húztak a fülébe. A magyar ezt megsokalta. Tizenegy hónapig utáltuk egymást itthon savanyu úndorral, a kávéházakban, a színházakban, a villamosokban, végül pedig arra voltunk kárhoztatva, hogy a tizenkettedik hónapban is ugyanazt tegyük. Kicsit kaján és gonosz társasjáték volt. A nyaralók az idén már futnak a két tengeri fürdőről. Mindenüvé megyünk, csak oda nem. Abbazia is, a Lido is a mi híres egymás-utálásunkból született meg. Menekültünk egymás elől. Belefele küdtünk az Angolinába és a lidói homokba. Közben a két fürdőhely szépen felvirágozott. Most aztán ugyanez az utálat buktatja meg a két fürdőt. Megint menekülünk egymás elől. Mindenhová, akárhová. Tíz év múlva azután újra kezdődik a játék...

A te szemed.

A te szemed mély, zöldesszürke tó,
Melyet sötétkék fenyvek csöndje árnyal.
Ha betelik kaczagó napsugárral,
Csodálatos pompában ragyogó.

A te szemed nagy titkok szarkofágja,
Két nehéz pillád rajt' a koszoru
S szavad, a bus, a mindig szomorú,
Halottas-énekek nehéz siráma.

Ha meg-megrezdül ive szemöldöködnek,
Rejtett tüzek zsarátnoka lobog.
Ó, akik égnék: élnek, boldogok.

De a te szád mosolya olyan fájó...
Hazug czimlapja egy megrázó könyvnek,
Melyben vér omlik és könyvek pörögnek.

Szentimrey Jenő.

Krónika II.

La chemisette.

— jun. 28.

Mi az életnek a legboldogabb szaka? Tizennyolcz évesnek lenni, nászutazni, az első kinyomatott kéziratától megrészegegni, vagy az a perc, amikor az ember először ajándékozhat meg kedve szerint egy imádott nőt? Nem. Az életnek a legboldogabb szaka nyáron van, Pesten, délután három és négy óra között, amikor boldog lankadságban ülünk a kávéház teraszán. Az ebédutáni kávé már megittuk, az estilapot már átfutottuk, az érdekes napi nagyságról már rosszakat mondtunk. Most csak ülünk, cigarettázunk és azzal a fojtott és szemérmes és titkolt erotikával, amit Heine figyelt meg a frankfurti zsidónegyedben kiszálló Börnén, a nőket szemléljük, a nőket, akik fehér nyári ruhában mennek el előttünk az aszfaltnak azon a részén, amit a kávéházi terasz még szabadon hagyott.

Eszkendők óta, sajnos már több eszkendő óta, mintsem illik, nézzük így a hölgyeket nyáron, délután három és négy óra között vágyakat érlelő trópusi hőségben. És ez idő alatt már sokat láttunk, sokat figyeltünk meg rejtett és szemérmes aszfaltbetyárkodásunk kávéházi zugolyában. De azt, amit az idén, azt még sohasem láttuk. Hölgyek haladnak el mellettünk, karcsuak és nem karcsuak, leányok és olyanok, akikről már azt kell feltételeznünk, hogy asszonyok, és mintha egyikük sem volna szabályszerűen felöltözve. A fehér czipő, a fehér harisnya, a fehér lingerie-szoknya mindez rendben volna, a nyári kalap és a selyemczérna keztyű is. De van egy ruhadarab, ami eleintén megdöbbenett és a forró lélekzetünket állította el. Ez a ruhadarab pedig az, ami máskor a blúz volt és ami most nem blúz, hanem: egy legtöbbször csipkéből készült ingecske, igen: egy chemisette, se több, se kevesebb, (nb. kevesebb már nem is lehetne), a mit a hölgyek az alj fölött viselnek, a blúz helyén és amelyet derékon egy vékony öv fog össze, de amelynek a derékon aluli rövid része is kint van, kívül, szabadon, a szoknya fölött lóg le, vagy amint a költők mondanák, ahhoz simul szerelmesen.

Ebben a perczben különösen szeretnők, ha a mienk volna az a páratlan leíró tehetség, amivel az idősebbik Goncourt milliókat és halhatatlanságot szerzett. Az utolsó csipkefoszlányig szeretnők leírni a chemisettet, ami olyanokká teszi most a pesti nőt, mintha azok negligében, vagy fürdőruhában, de mindenesetre egy nem utcára való ruhában járnának az utcán. Ez a chemisette, komolyan mondjuk, fontosabb az 1912-iki eszkendőre nézve, jelentőségtelesebb, mint a magyar képviselőházban történt események és mint az amerikai elnökválasztás, ami pedig világtörténelmi esemény. És már most kérve kérjük Szalay Imrét, vásároljon össze ezekből a chemisettekből mindenféle fajtát. Mert ha a muzeumban ott van a középkori zsoldos vitéz vasvértete és a dédanyák vasabrincsos krinolinja, akkor hétszázhetvenhétszer inkább ott kell majd hogy legyen a »chemisette 1912.« Mert a chemisette, ami írsh vagy brüsszeli, de azért leginkább olcsó csetneki csipkéből készül, dokumentum, mindennél beszédesebb dokumentum, amelyből majd valamikor, egy-két évszázad múlva, visszamenőleg meg lehet írni a huszadik század eleji asszony lélektanát, úgy, ahogyan az idősebbik Goncourt (bocsánat, hogy annyiszor említjük, de ő az egyetlen francia író, akit jól ismerünk) ilyenforma dokumentumokból rajzolta meg a tizen-nyolczadik századbeli francia nőt.

Tudjuk, hogy nagyképuséget cselekszünk, de ha már belementünk a chemisette pszichológiájába, végigviszszük a dolgot. Mit jelent a chemisette és mit jelent az, hogy a nők az idén ilyen otthoniasan jelennek meg az utcán. Hanyagágot? Távolról sem. Mert a chemisette, mint otthoniasság, — közönséges család. A chemisette nem egy igazi, hanem egy ál-egyszerűség és éppen az ő látszólagos semmiségében maga a legfőbb raffinement. Mondhatni, hogy az, amit a nemek éle-

tében darutáncznak neveznek (ezt már nem Goncourt-ból, ezt már Bölschéből loptuk), soha olyan izgató, annyira az érzékekre menő formát nem öltött, mint éppen az idén és éppen a chemisetteben. Azt hiszszük, hogy talán nemcsak egyéni tapasztalat, hanem egy általános empiria alapján beszélünk, amikor azt mondjuk, hogy a nő az ő férfithódító ösztönét soha olyan diadalmasan nem érvényesítette, mint éppen most, amikor chemisettet öltött.

De ez talán csak véletlen. Bizonyosan az. Ha az eljegyzéseknek és a házasságtöréseknek a száma a chemisette következtében az idén meg is szaporodik, az még korántsem jelentheti a női ösztön diadalmas biztonságát. A nő — szegény — minden eszkendőben igyekszik a darutánczot az öltözködésbe belevinni. Az idén véletlenül sikerült. Jól gondolkoztak helyette a nagy párisi és londoni női szabófejedelmek, akik korlátlanul parañcsolnak a divat terén. Hanem azért, ha a véletlennél nem is több, hogy a diadalmas ötlet éppen az idén érkezett meg, azért a chemisetteben van némi törvényszerűség. A chemisette nem önálló jelenség, hanem csak egy hosszú fejlődési folyamatnak utánzótt brüsszeli csipkéből való alkotórésze. A chemisetteknél el kellett következnie, halálos biztonsággal kellett elkövetkeznie. És nem magában és nem elsőnek jött. Kezdetben volt a fehér strand-czipő, amit a hölgyek a városban is horđtak, azután a fehér fürdőkalap, most pedig jött a chemisette. És hogy a chemisette eljött, el lehet mondani, hogy a hölgyek a városban délután és este már éppen úgy járnak, ahogyan tulajdonképpen csak fürdőhelyen és csak délelőtt volna szabad. Vagyis ha ma végigmegyünk Pesten és az utcán csak a nőt nézzük (és lehet-e, szabad-e mást is nézni) a köruton járva, könnyen azt hihetnők, hogy a blankenberghei plageon sétálunk.

És ez már jelent valamit. Azt jelenti, hogy a nagyváros nyáron leveti az ő városi jellegét és átalakul fürdőhelyé, vagy hajófödélzetté. Az emberek nyáron egyszerűen megtagadják a várost. És ez nagy okosságot és nagy haladást jelent. Ha elgondoljuk, hogy apáink még zsakettban jártak nyaranta a budai vendéglőkbe, ahol pleine toilette-be öltözött művésznőket találtak fiatal libával és uborkasalátával, akkor egyszerűen meg kell hajolnunk a magunk józan okossága előtt. Ime, mi nem resteljük a nyarat, a meleget és azt, hogy a kánikulában a fehérenemünk hamarabb kívánczozik a mosóba, mint télen. Mi fejet hajtunk a nyár előtt, elismerjük őt királyunknak és a hölgyeinket chemisetteben járattuk. Okosabbak vagyunk apáinknál — ez egészen bizonyos — és városiabbak is vagyunk önáluk. Éppen azért vagyunk városiabbak, mert már meg merjük tagadni a várost. Kik és hol voltak a mi helyünkben a hetvenes években városi emberek? Olyanok, akik még csak nem régen kerültek fel a faluból a városba, és Istenem, milyen városba! Olyanba, ahol akkor építették az első háromemeletes házat azon a telken, ahol még nemrégén ruczára vadászott a pesti ember. Az új városnak ezek az új lakói, a tegnaptól gyütt e nagyvárosiak, még gör-

csösen ragaszkodtak az ő városi mivoltukhoz és annak attributumait, a fekete zsakettot és Stössert nem vették le még az Anna-bálokon sem. Mi viszont, mi már egészen bizonyosak vagyunk a magunk már kissé meg is unt városiasságunkban és egészen bátran alakulunk át nyaranta uszó mesterekké és tengerészkapitányokká. Már gőgösek vagyunk, biztonságban érezzük magunkat és a városiasságunk tőkájével már házárdirozni is merészelnünk.

... Ime, okoskodtunk. Szociológiát üztünk a chemisette körül. Minő balgaság. Hát nem szebb minden okoskodásnál délután három és négy óra között végigdőlni a kávéházi terrasznád fonatos karosszékén, a cigarettánk hamuját hanyagul a fehér tennisz-czipőnkre ejteni és nézni... Nézni kell a nőket, a nyárban megszépült és megfiatalodott nőket, akik nem okoskodnak a chemisette körül, hanem hordják a chemisettet. Egyszerűen és raffináltan, szendén és kihívóan, de mind a chemisettet hordja. Szemlesütve, vagy királynői öntudattal, egészen mindegy, de mind azt hordja. A chemisettet. Nekünk férfiaknak pedig ezt nézni kell. Nem okoskodni a chemisetteről, nem a chemisette után menni, csak nézni. Elfojtott, soha be nem teljesülő vágygyal, álmodozva és mindegyik chemisettel csak délutáni félálmos képzeletünkben folytatni a magunk kis regényét, amelyben diadalmasok leszünk és hódítók, hiszen csak képzeletben éljük azt át. Okoskodni fölösleges ostobaság, utánamenni kockázatos döreség, de nézni és álmodozni, csak nézni és álmodozni, ez királyi és nagyszerű.

Lakatos László.

Nagy Sándor Babylonban.

(Regény.)

Irtta: JAKOB WASSERMANN.

(9)

Egy órával napkelte után már egyetlen sátor se volt látható, csak a királyé. Száz ponton egyszerre harsantak fel a kürtjelek. Rengett a föld az ember- és állat-tömegek mozgása alatt. Beláthatatlan kitérjedésű finom, szürke porfelhő húzódott a Babylon felé vezető uton. Az élen haladó csapatok, mint apró rovarrajok, belevesztek már a halaványkék horizonba. A csatornák párologtak.

Csupán a lovasított testőrség, amely nappali szolgálatot teljesített, várt még az indulást elrendelő parancsra, de csak késő délután jött meg a várva-várt utasítás. Minden kéz mohón a munkához látott. A ponyvákat, szőnyeget összehajtogatták, a rudakat, czölöpöket összekötötték, a padokat, székeket, kereveteket, párnákat, szőnyeget kocsira rakták. Nagy Sándor lóra szállt, mellette Lysimachos, Leonatos és Seleukos lovagolt, mögötte Peithagoras és még egy másik jós, azután a zsoldosok és legvégül a festett szamarakon nyargaló chaldeusok, akiket még mindig szigorú őrizet alatt tartottak.

Nagy Sándor letért arról az utról, amelyen a főszereg vonult és az Eufrát felé tartott. Némelyek azt hitték, hogy vadászni akar odaát a steppén, előre nyujtották a nyakukat és kíváncsi szemmel kémlelték a kóbor vadakat.

A hatalmas folyam nyugodtan hömpölygött tova az alacsony partok között. Az alig hullámzó, sötétzöld folyóvíz egy mereven kifeszített, ráncztalan lepedőhöz hasonlított. Csak hébe-korba czuppant föl egy-egy hal a víz sima tükrén. Valami fenséges volt ebben a látványban, az egész világ békét lehel.

Nagy Sándor megállította a lovát és tenyerét szemé fölé emelve, végignézett a folyam túloldalán elterülő végtelen síkságon. A láthatár szélén tevék látszottak és a tompa világításban olyanok voltak, mint gömbölyű homokbuczkák valahol az uttalan messzeségben. Bizonyára kalmárok karavánja lehetett.

A part mentén hangtalan csend uralkodott. Az égbolt beborult, a föld egyhangú és kopár lett mindenütt. A part közelében sűrű sás zizegett, amely vadkacsákkal volt tele. Mikor alkonyulni kezdett, egy nyomoruságos kis faluhoz ért a lovascsapat. Nagy Sándor összekötötte a kéznél levő tutajokat és embereivel átkelt a folyamon, hogy a jobb parton folytassa útját.

Most már mindent megértett Peithagoras. Ismerte ezt a vidéket, három évig Babylonban élt, tudta, hogy hová vezet ez az út. Sokáig küzdött magában, hogy beszéljen-e, végre is odalovagolt Nagy Sándor mellé és így szólt:

— Te a chaldeusok tanácsa szerint nyugat felől akarsz a városba bevonulni. Figyelmeztetek azonban, hogy óriási mocsarak terülnek el előttünk. Ott nincsen út és sok-sok mértföldnyire egyetlen vityillót se láthatsz. A város nyugat felől egy óriási mocsárral van körülveve.

Nagy Sándor összerázkódott. Mint egy ragadozó állat, olyan szemekkel nézett a boldogtalan figyelmeztetőre.

— A magad hazug mesterségével törődj csak inkább — kiáltotta. — El innen, te alattomos fecsegő, mert tovább kitépem a nyelvedet, nehogy még egyszer arra vetemedj, hogy a balvégtet kihívjad a jóslás ürügye alatt.

Mindenki látta, ahogy Nagy Sándor megremegett, ahogy a hangja elfulladt valami titkos fájdalomban, ahogy tágranyílt szeméi ijesztő pillantásokat vetettek, melyek mintha megborzadtak volna valami légi rémtől és újra visszamenekültek volna a lélek belsejébe és félni kezdtek, mint maga Peithagoras is, aki remegő térdekkel ült a lován.

A menet hirtelen megállott. Egy elnyúlt kiáltást lehetett hallani. A katonák hátranéztek, kérdezősködtek, sugdolódtak; a lovak füleiket hegyezték és nyugtalanokodni kezdtek.

A chaldeusok egyike nyugat felé fordult és belenézett a napba, amely épp most bukott le ég és föld között. A látvány feltűnő volt; a napkorong olyan magas volt, mint egy palota homlokzata; halványpiros volt, mint az égetett agyag és annyira körül fátyolozták a párák, hogy úgy látszott, mintha fel és alá lebegne; a peremén apró lángok lobogtak és meggyújtották a fölötté elszármazó felleget.

A zsoldosok aggódó szemekkel pillantottak Nagy Sándorra. Ez mereven a fénykorongra szegezte tekintetét, és amikor a föld mint egy óriási száj kinyílt és a napot befalta, ajkai megvonaglottak egy borzalmas mosolyban. Beborult szívében elhatározta már, hogy megöleti azokat a chaldeusokat, akik a jövő fényét ki akarják oltani.

Alighogy a sötétség beállott, esni kezdett. A táborélet kényelmétől elpuhult zsoldosok aggódtak, hogy hol fogják eltölteni az éjszakát. A homály csillagtalan sötétséggé sűrűsödött. A lovak dobogása és a kardok csörrenése egyhangú zajba olvadt. A folyam zugása olyan volt, mint valami szüntelenül kísértő monoton gúnydal.

Az eső egyforma lassúsággal permetezett. A lovak lába kifáradt a süppedő talajon. Most eltávolodtak a parttól; mivel azt akarták, hogy a város keleti irányba essék, nagy ivben kellett nyugat felé kitérniök.

Egyszerre olyan ordítás harsogott föl, amely ebben az órában mindenkit bórzalommol föltött el; a nádasban tanyázó mocsári oroszlán rémes ordítása volt ez. Némelyik ló felágaskodott és rémulten horkantott. Nagy Sándor jelt adott a megállásra. Nem hoztak magukkal czölöpöket és a borzongó állatokat, amelyeket erőszakkal kellett visszatartani, hogy el ne száguldjanak az éjszakába, nem lehetett megkötni sehol sem. Peithagoras szerint a mocsarak már nem lehettek messze. A harmincz legbátrabb katona összeállt, hogy odamegy és kardjával levagdál egy jó csomó nádat. Nemsokára ezután csakugyan nagy rakás náddal tértek vissza, miáltal sikerült tüzet rakni, mert a bögés egyre félelmesebb lett.

A nád vizes volt és nem akart meggyuladni. Fojtó füst terjengett szét a tábor fölött. Közben szüntelenül hallatszott a lovak félelmes horkanása, melyre a vadállatok majesztétikus bögéssel felelgettek.

Az öröket felváltották. A zsoldosok legtöbbször a földön hevert és takarójába burkolózva aludni próbált. Sokan azonban nyitott szemekkel álmatlanul feküdtek egymás mellett. Érezték ezen éjszaka minden különösségét és titokzatosságát, mintha mindaz, ami a természetben forr és erjed, elárulta volna magát felajzott értekeiknek. Látták, amint Nagy Sándor körülsétálta a nagynehezen lángragyult tüzet. Sisakos alakja megnőtt egy éjszaka keretében. Az esőcseppek némán peregettek le a sustorgó tűz körül. Nagy Sándor előhívott három embert a zsoldosok közül és parancsokat osztogatott nekik.

A katonák remegtek, iszonyodtak, hallgattak, tekintetük szerteröppent. De Nagy Sándor egyetlen szava, egyetlen intése kellett és azonnal eltávoztak, hogy engedelmeskedjenek.

Nemsokára ezután a tábor egyik végén egy kis tumultus keletkezett. Seleukos és Leonatos krétafehér arcczal futottak Nagy Sándorhoz. Amikor ez szemükbe nézett, egyszeriben a torkukra forrott, amit jelenteni akartak. A király gunyosan mosolygott.

A reggel felvirradt és homlokát a mocsarak sárgásan ragyogó vizébe mártotta. Ekkor egyszerre egy százszoros örömkialtás, mélyről kirobbanó és messzehangzó mámoros ujjongás: Babylon! Babylon! és ismét: Babylon! Babylon!

A szürkés ködökön át még kissé bizonytalanul, de határozottan felismerték az áhitott város falait.

A chaldeusok már nem látták viszont ősi hazájukat. Hulláik kiömlő vére ott piroslott a nedves földön, »heten vannak, heten vannak«.

Reggeli párak imbolyogtak a tájon. Nagy Sándor arra felé nézett. Egy csapat hollót látott átrepülni a város falai fölött. A mocsarak felé szálltak és egyszerre veszekedni kezdtek egymással. Rövid harc után tiz-tizenkettő élettelenül bukott a felfröccsenő vízbe a többi vad káromással tovább repült nyugati irányba.

IX.

Arrhidaios.

Babylonban nagy ünnepség volt akkoron. Belát-hatatlan embertömeg hömpölygött az utakon. Az alacsony falakkal bekerített kertekből mámoros asszonyok vidám ujjongása hallatszott ki az éjszakába. A keleti csatorna parti gátján baktriai zsoldosok üldögéltek kolosszális borosedények körül.

Ahol a keleti csatorna elhagyja az Eufrátot és tágas ivben a Belmarduk-templom nagy kiterjedésű romterülete felé kanyarul, egy elhagyott kerti terrasz előtt, ott ütött tábort a kis makedón csapat, amely Hephästion holttestét őrizte.

A koporsó egy félsátorban állt, melynek nyitott oldala előtt öt zsoldos állt. Dárdáikra támaszkodva, vágyón és komoran néztek az utak és házak fölött elömlő piros ragyogásba. Az éjszakai ünnepség zaja tompán zümmögött fülükbe; időnkint egy-egy elnyult kiáltás szabadult fel a zavaros zsvajból és aztán elhalón ismét belefulladt az általános zenebonába. Magából az ünnepségből vajmi keveset láthattak, mert a csatorna magas töltése minden kilátást elzárt. Csak észak felé pillantották meg — mintha valami hegyormon állának — a királyi palota pazarul bevilágított terraszait és kerti lugasait, ahol Roxane lakott. A többi makedón kedvetlenül ácsorgott, vagy leveregett a földön. Azok, akik ma éjszakára fel voltak mentve az őrszolgálat alól, különféle módokat kerestek, miként juthatnának a városba. A borkeverők tétlenül üldögéltek a földön. A szolgálat bilincsei még nehezebben elviselhetők, ha a vágyaknak és szenvedélyeknek szárnyat ad a bor.

Köröskörül cziprusok illatoztak. Néhány katona felmászott a fákra és kényelmetlen elhelyezkedésben kinosan kémlődött álmai városa felé.

Charippos, egy fiatal tetrarcha, akit Perdikkos az őrség parancsnokává nevezett ki, magányosan járkált fel és alá a sáncon. Ő volt talán az egyetlen, akinek gondolatai nem ott kószáltak Babylon gyönyörűségei között, semmi más nem nyugtalanította, csak a becsvágy.

Egy makedón katona és egy frigiai asszony fia volt, akit szerencsés véletlen folytán vettek föl a lovasított nemesi csapatokba. Azóta nem volt nyugta. A dicsőség és kitüntetés gondolata még álmából is fölriasztotta. Mindenkinél szolgálatára állott, aki hasznát vehette, fölfelé és lefelé is hízelt, minden alkalmat felhasznált, hogy a testőrök közelébe férközhessenek, és amíg azelőtt kedves és jókedvű ember volt, most beteggé sorvasztotta a becsvágy iszonyu mérge. Az öregebb katonák megvetették, a fiatalok mulattak rajta, a feljebbvalóinak igen hasznavehető eszköze volt.

Charippos talán már századszor róttá végig unalmas és egyhangu utját. Lépései hangosan kopogtak a part téglaburkolatán, bő köpenye nyugtalanul lebegett az alkonyi szélben. Időnkint megállott, figyelt, fejét csóválta, mormogott és gesztikulált önmagának. Azután erőltetetten pillantott el a csatorna ágya fölött; csak halkán és ritkán csapkodott a víz a kikövezett partfal, vagy az alacsony lépcső felé, ahol a bárkák ringatóztak.

— Charippos! Charippos! — kiáltotta egy hang mögötte. A fiatal tetrarcha gyorsan a hang irányába fordult.

Lélekszakadva futott feléje egy görög. Mialatt sisakját leemelte és köntöse ujjával végigtörölte izzadt homlokát, elmondotta, hogy Perdikkastól van megbízása. Charippos jöjjön azonnal a helytartó házába, amely ott áll a Pikudu-csatorna partján. Az őrség feletti parancsnokságot adja át Agenor kapitánynak.

— Csak siess, tetrarcha, — mondotta a görög — én majd vezetek, mert nagy város ám Babylon.

— Miféle jelvényed van Perdikkastól? — fürkészte Charippos habozva.

— Jelvény? Minek az? — kérdezte a görög és türelmetlenül emelte fel a karjait. — Perdikkas rend-

kívül izgatott volt. Magáról Sándor királyról van szó; olyan dolog, amelynél csak tebened bizik meg.

Káprázatos képek rajzolódtak Charippos elé. Ott látta magát Nagy Sándor oldalán, olyan becsülésben és szeretetben, mint Hephästion, akinek szegény porhüvelye ott feküdt a koporsóban. Intett a lovászának, de a görög lefogta a karját.

— Nincs szükségünk lovakra, — mondotta — csak terhünkre volnának. Nagyon is népesek az utcák. Én majd rejtett utakon vezetlek.

Charippos a sátrak közé sietett és gyorsan néhány szót váltott Agenorral. Azután követte a görögöt, anélkül hogy sejtette volna, hogy ez az ut a halálba vezet.

A két férfi még nemrégén tűnt el az Eufrát irányában, amikor a Marduk-templom romjai közül egy csapat asszony bukkant elő. Hangos kiáltozással közeledtek a tábor felé. Sötétbőrű babyloni rabszolgák vitték elől a szurokfáklyákat.

Lángoló szemekkel ugrottak fel a zsoldosok fekhelyükről. Mohó szomjúsággal turkált a tekintetük az idegen szépségű asszonyok között, akik rövid tunikában, kibontott hajjal közeledtek.

Az öreg Agenor a legelől jövőknek eléjük ment és felemelte a karját.

— Szent hely, — kiáltotta — takarodjatok el innen!

Az egyik karcsú babyloni asszony, aki olyan volt, mint egy vad menád, rávetette magát, czombjaival átölelte a térdeit és hangosan és kéjesen fölsikoltott, mint egy örült.

A többi nő között zavaros kiáltozás keletkezett. Még a rabszolgák is óbégatni kezdtek és egyikük oly vigyázatlanul hadonászott a fáklyával, hogy lángrobbantotta az egyik sátor függönyét. Néhány zsoldos, akinek sikerült már szeretőt fogni a mámoros asszonyok közül, örömujjongásba tört ki. A félenkebbek még tétlenül álltak, a csapatvezetők megkísérelték a rendet helyreállítani, de nemsokára már alig láttak egyebet, mint a legtebolyultabb kéj és részegség sivár képét, úgy hogy őket is magával ragadta az általános zürzavar, akaratlanul beletámolyogtak a megvadult tumultusba és elvesztették az eszüket.

A nők belchajoltak a borosedényekbe és magasra emelték poharaikat. Mások letépték ruháikat és anyaszülte meztelen futkostak körbe tetetett meneküléssel kéjszomjas üldözőik elől. Kábító volt különös sikoltozásuk, turbékolásuk, amikor átölelve érezték a testüket, madárscicsérgéshez hasonló ezüstös kacagásuk, amikor sikerült kisiklaniok, valósággal örjítő volt gyönyörtől fuldokló daluk, amikor barna testükre ráforrott egyik-másik fiatal katona teste. Az egyik nő az egész kékesfekete, hosszú, kibontott haját borba mártotta és mialatt ritmikus lépésekkel, mintha álmában libegne, jobbra-balra hajladoxva minden ölelés előtt kitért, a piros bor végigcsepegett a csipőin és a czombjain. Két zsoldos kuszott a nyomában, térdükön csusztak utána, hogy hűvös bőréről lenyalhassák a borcseppeket. Ekkor hirtelen egy hatalmas természetű makedón ugrott feléje, ölbekapta és futni kezdett vele, miközben a nedves hajcsomók meglegyintették a többiek arcját és vállait.

Némelyek tánczra kerekedtek. Ugy dobálták a tagjaikat, mintha ki akarnák rugni a helyükből, azután lerogytak a földre és kéjes helyzetekben terpeszkedtek el. Mindezt valami különös elálmosító zene kísérte. Olyan volt ez, mintha egy hárfa hangjai egy fuvolán keresztül siklanának letompultan és megszelidülten; rítkó jajdulások váltakoztak sóhajto me-

lődiákkal és elbűvölően olvadtak el a halkabb nüánszok. Ez már az enyhe bánatos őszi éjszaka hangja volt, az őszi éjszakáé, amely muzsikálva szötte sötét szálait Babylon köré.

Ekkor az egyik asszony, aki csak a látszat kedvéért játszotta a megrészegültet, észrevétlenül kiment a kéjelgő tumultusból, anélkül hogy csak egy pillantást vetett volna a földön fetregő meztelen testekre. Ez Drypetis volt.

Arca egész a szeméig le volt fátyolozva. Nemes járásában némi előkelő fáradság volt, ami nagyon régi nemzetségekből leszármazott asszonyok tulajdonsága. Erre vallott különben testének tulfinomult, leányosan törekenysége és fejének szfinkszzerű hajlása a zsenge, karcsu nyakán.

A fáklyák csaknem az utolsó szálíg kialudtak. Ama sátor felé tartott, amelyben Hephästion holtteste feküdt. Az őrség cserben hagyta. Drypetis tudta ezt, hisz az egész az ő gondosan kitervezett műve volt, hisz ő hívatta el a hiszékeny Charippost, mert ő volt az egyetlen, akitől tarthatott.

Sóhajtvá megállott. A harczizaj és az orgiák zenébonája kilendítette királyi magánya mély ábrándjai közül és most egész lénye bizonytalan, zavaros és nyugtalan volt. A multtól iszonyodott, a jelen nem érdekelt, a jövőtől mit se remélt. Miután Hephästion meghalt, csak akkor tudta meg, hogy szerette őt, úgy, hogy az étel és ital, a virrasztás és alvás, a test bármilyen szükséglete nem volt a számára több, mint egy álom álma, és az egész világ csak egy árnyékkép volt. Voltak nappalai és éjszakái, amelyek alig különböztek egymástól, midőn a félelmes Istár előtt a porban vonaglott és véresre korbácsolta a bőrét, és máskor, amidőn a papok éneke mellett tagjait beletemette a bibóros mákkal telt sircödörbe, ott a boszu istenének templomában.

Azt akarta, hogy legalább holtan az övé legyen Hephästion teste, akinek életében senkije se volt, még annyi se, mint egy rabszolganő, aki ránéz, hogy egyetlen éji órára az ágyába hurcolja, még annyi sem, mint egy pár perczig villogó kődarab, amelyet kézbe vesz és ismét eldob az ember, még annyi sem, mint egy rózsaszínű felhődarabka, amelyen a földi csodákkal jóllakott szem alkonyatonként enyhülést talál, semmi, semmi. Látni akarta, nézni oly soká, ameddig kedve tartja, anélkül hogy a halál maszkja megrémítené, ott akart térdelni a porhüvely előtt, amelyben az ő derűs és ragyogó lelke lakott, Urukben, a holtak városában akarta eltemetni a szeretett hülát, nehogy a tűz martaléka legyen és ki legyen zárva Zarathustra mennyországából; — azután szívesen meghalna ő is.

A rabszolgák, akik eddig a zenészek mögött a földön ülve várakoztak, odajöttek a sátor elé.

Ezalatt Charippos gyanutlanul ballagott a görög oldalán, utcák és kapuk, hidak és terek során keresztül. A követ sietve haladt az útján, anélkül hogy hátranézett volna. Bezárt templomok előtt mentek el, amelyek előtt óriási oltárok ágaskodtak oroszlanlábakon. Széles utcákon keltek át, amelyek oly sugáregyenesek voltak, mintha zsinórral mérték volna ki őket. A lámpák, transzparensok, fáklyák és szabadon égő tüzek fénye pompásan és fantasztikusan tükröződött a magas falak emailrozott agyagtégláin. Határozatlan pirosas ragyogásban tornyokat láttak, melyek úgy nyultak a magasba, mintha párából épültek volna és tele voltak furcsa diszítésekkel. Elhaladtak hatalmas paloták előtt, amelyekből egyetlen hangot sem lehetett hallani; mintha aludnának, úgy állottak az

óriási épületek széles terraszokon és emberfejű orszlánok, felágaskodó bronzkigyók bámultak rájuk, amelyek csodálatos életet éltek, csak éppen hogy mozduatlanok voltak. Fekete kőből faragott szobrok bukantak fel a homályból; komor fenséggel nyultak az égnek, az ős éjszaka ábrázolói voltak, szemük elefántcsontból és szinaranyból készült és ajkaik merev mosolya mögött alattomosan szendergett a halál sötéteje. Fügőkertek mellett jöttek el, amelyek büszkén tornyosultak a magasba pálmáikkal, babérkoszorúikkal és aranyos oszlopaikkal; nehéz illat szállt le onnan, kábító lehellet, mintha titkokkal és rejtelmekkel volna tele és néha-néha ábrándosan csattogott a csalogány.

Charipposnak dobogott a szive, hogy mégis megláthatta ezt a várost. Egészen megelégedett önmagáról és amikor az egyik hatalmas hidon mentek át, megállott, mély lélekzetet vett és tapsolt a kezével.

— Óh, gyönyörű folyó! — kiáltotta és meghatottan nézett le a sötéten hömpölygő habokra, amelyen számtalan csolnak és bárka ringott, kék, zöld és piros lámpával. Még egyszer kitört belőle az ujjongás és csodálkozással tárta ki a karjait:

— Óh, hatalmas, gyönyörű Babylon!

(Vége.)

Fordította: Franyó Zoltán.

Szonett reggelfele.

Reggelfele a lámpák lángja

Egyre halkabb lesz, egyre hosszabb,

Akik még most is ébren vannak,

Félbolondok, vagy lumpok, rosszak.

Akik sok sötét ablak mentén

Előgyelegnek órák hosszat,

S ittás-vigan várják a hajnalt,

Félbolondok, vagy lumpok, rosszak.

A messzefutó kékes utcák

S az égnek nyújtózó nagy házak

Látnak ilyet, mindennap százat.

Derengéskor egy-egy kis utcát

Ugy lepnek el s oly lassan lépnek,

Mintha halottat kísérnének.

Branyiczky Dezső.

Saison.

A nép emberének levele.

(Jelenet a népirodából.)

FŐNÖK (a könyvelőhöz): Kérem, kedves barátom, az mégis lehetetlen, hogy ilyen válságos időkben nem fordulnak hozzánk az államférfiak néptámogatásért! Bezzeg Kristóffyék alatt!... Azok voltak az élelmes emberek! Tudták, hogy kihez kell fordulniok.

KÖNYVELŐ: Igen. Akkor alapítottuk meg a »Bajba-került államférfiakat nép embere által melegen üd-

vözölő részvénytársaságot«. Maró Gergely bácsi, Fokosch bácsi, Kosbőr bácsi, Pipaszár bácsi... mind tőlünk kerültek ki. Ha bajba került az ellenzék, Fokosch bácsi irt levelet; ha a kormány került bajba, Sövény bácsi irt levelet...

FŐNÖK: Igen. Ma pedig, amikor kormány is, ellenzék is bajban van, nem kapunk megrendelést. Hát ez baj!

KÖNYVELŐ: Nem baj. Ha nem rendelnek, hát adjunk be offertet. Küldjük be mindkét pártnak árjegyzékünket, amely szerint: »Levél egy szegény alföldi zsellérembertől, aki az utolsó falatot vonja meg szájától, hogy tollat, tintát vegyen és írjon: kétszáz korona«. »Levél a határszéli megyék egyikéből szegény zsellérembertől középfoku lelkesedéssel: négyszáz korona.« »Levél csángótól, mérsékelt lelkesedés: ötszáz korona.« »Levél szombatosból csak a minap zsidóvá átért szegény zsellérembertől, nagy lelkesedés...«

FŐNÖK: Igen. Vagy pedig még jobbat gondoltam. Küldjük be mindjárt az árut és bizzuk az illető államférfi zsenerozítására a bőkezűséget. Van most most kéznél a nép embere?

KÖNYVELŐ: Igen. Itt van Morgenstern. Tiszántuli tájszólással. Behívjam?

FŐNÖK: Kéfé.

KÖNYVELŐ (kikiált az ajtón): Morgenstern!... Morgenstern!

MORGENSTERN: Tetszik? (Bejön.)

FŐNÖK: Semmi tetszik! Micsoda tiszántuli maga, aki azt kérdi az embertől: »tetszik?« Mi?

MORGENSTERN: Pardon! (Öblös hangon.) Itt vaunék instállom. Mi jóaróatban keres a téjsur?

FŐNÖK: Ez már teszi.

MORGENSTERN: Köpjek?

FŐNÖK: Köpjön... Na de most másról van szó. Irti fog egy levelet, amelyben mint a nép becsületese gyermeke fog ítéletet mondani a haza állapotáról.

MORGENSTERN: Pro, vagy contra?

FŐNÖK (szigoruan): Morgenstern!

MORGENSTERN (észbe kap): Igenis, tejsur. Jaz haza állapotjáról...

KÖNYVELŐ: ... rul...

MORGENSTERN: ... Igenis, állapotjárul...

FŐNÖK: Üljön le! Majd diktálok. (Diktál.) A kegyelmes tekintetes urnak! Szegény tiszántuli zsellér ember vagyok...

KÖNYVELŐ: Vónék.

FŐNÖK (diktál): Vónék. Egész nap csak kapálgatok és a haza sorsán gondolkodom... Megvan?

MORGENSTERN: Gondukodom... Megvan.

FŐNÖK (diktál): Gondukodom, gondukodom... és arra az tapasztalatra jutok, hogy a kegyelmes tekintetes ur politikai álláspontja a helyes... Megvan?

MORGENSTERN (ir): Az helyös... Megvan.

FŐNÖK (diktál): Hazafias szívem csakis a tekintetes exczellenciás urért dobog és aki más véleményen van... Megvan?

MORGENSTERN (*ir*): Más véleményön van... Megvan.

FÖNÖK: Ide most egy erősebb kifejezés kellene. Például: azt egye meg a fene... Jó lesz?

KÖNYVELŐ: Jó.

MORGENSTERN (*ir*): Ögye mög az fene.

KÖNYVELŐ (*kijavítja*):... fenő.

FÖNÖK: Föne... vagy talán jobb lesz: fönő.

MORGENSTERN (*írja*):... Fönő.

FÖNÖK: Kelt s a többi... Most majd az ellenpárthoz is kellene egy levelet írni. De ki legyen a nép gyermeke?...

KÖNYVELŐ: Talán a csángó...

FÖNÖK: Nem, az borzasztó zsidósan ir...

KÖNYVELŐ: Akkor a tuladunai...

FÖNÖK: Kicsoda? A Bacher? Nem, az mindig az akadémiai helyesíráshoz ragaszkodik.

KÖNYVELŐ: Hát akkor a Stein, aki a Bácskát képviseli.

FÖNÖK: Jó, legyen a Stein...

MORGENSTERN (*félénken*): Kérem, főnök ur...

FÖNÖK: Na?

MORGENSTERN: Talán megpróbálná velem.

FÖNÖK: Azt is? Az ellenzékit is?

MORGENSTERN: Mért ne? Vagyok én a nép gyermeke pro és contra.

(*Morgenstern a másik levelet is megírja.*)

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

☞ **Murány grófja Pöstyénben.** Csitt... a Felség... a Felség... suttogják most mindenütt Pöstyénben, amerre Murány grófja megjelenik. Murány grófja. — a sovén nácizáltsáknak most tulajdonképpen fel kellene rohanni a fedélzetre és háromszor hurráht kiáltani: ime egy idegen uralkodó, aki egy történelmi magyarságu név tokjába dugja azt, ami benne királyi és — olykor — elrejteti való, mint hogyha azt akarná mondani: ha nem lennék bolgár király, magyar gróf szeretnék lenni. Erről persze szó sincs. Azt hisszük, Murány grófja is, ha olykor elgondolkozik a dolgok folyásáról, úgy látja, hogy mindig jobb egy jó, kényelmes sbalkáni trónuson ülni, mint a magyar főrendiházban. Mert a Kóburg Ferdinánd trónja valóban kényelmes trón — ma már. Amikor Európa nagy fejcsóválása mellett beleült, kissé veszélyes szerkezet volt és fölöttébb sokban hasonlított egy puskaporos hordóhoz, s a nép, amely felajánlotta neki, csak nehezen volt meggyőzhető arról, hogy egy királyt nem kell ökvetlenül megölni. De teltek-multak az évek, a civilizálatlan hordából — a világ ámulatára — komoly, államalkotó nemzet lett, európai közigazgatással, véderővel, vasuttal, hajóval, iskolával, országuttal. Itt-ott nagy krízisek bontogatták felette a tetőt, de ezek olyanok voltak, mint a tisztítóvíz, s a lángjaikba a régi bolgár rablóromantika utolsó rómjai is belehamvadtak. Bulgária fényesen szolgálta ki a civilizáció inasveit Ferdinánd mesternél s a mester egész Európa tapsai mellett tüzte a mellére a felszabadító érmét: az alkotmányt. A mester pedig egyre nőtt és nőtt s a pöstyéni illat-záporos szélben ma már királylegendás árnyéka bujkál hatalmas alakja körül.

24 **Elefánton lovagol...** Ismerik a szivetbusító pesti népdalt az elefántról, amin a zulukaffer ügyvéd lovagol? Ismerik, hogyne ismernék, sőt magát az elefántot is ismerik, a kitűnő Sziámot, amelynek mint ajándékelefántnak igazán nem kellett volna nézni az agyát, hanem inkább a fogát, amelynek fehérét három ápolónak mutatta már meg eddig. És most egy költői lendülettel térjenek át az álattant népszerűsítő Zerkovitz-dalról a szerelemre és gondoljanak arra a ceyloni kormányzóra, aki e héten azt mondta a pesti gépirókissasszonyból exotikus kormányzónévá avanszált Erzsikének: ne sirj szívem, Ceylonban mindennap más elefánton lovagolhatsz. A lendület ugyebár nem is vitt olyan messzire a népdaltól? Mert a ceyloni gubernátornak tulajdonképpen igaza van. Pesten a nők egyetlen gyönyörűsége az elefánton való lovaglás volt, s most, hogy Sziámot agyonlövik, éppen legjobbkor ígérte be a ceyloni nagyur Erzsikének a maga mindennapi elefántját. Biológia, elmekörtan és romantika így ölelkezik össze a huszadik században s ezt oly jól esik látnunk. Csak azt jegyezzük meg meg félreértések elkerülése végett, mint a képeslapokban szokás, hogy melyik a medve és melyik a nagyherceg, illetve hogy a biológiát a népdalra, az elmekörtant Sziámra és a romantikát a többi ceyloni elefántra értettük.

* * *

☞ **Száznegyvenhét nadrág.** Két francia író szolgálja beszélgetett egymással az uráról, úgy, ahogy a gyerekek szoktak beszélgetni az apjukról, ki az erősebb, ki a gazdagabb, ki az igazabb ember? A vitában Bernstein szolgája győzött. Kellő pillanatban kirukkolt az érvvel, hogy az urának 147, mondd: száznegyvenhét nadrágja van. Ő a nagyobb író. Képzelnék el egy író, akinek száznegyvenhét nadrágja van. Ez igazán imponáló. A drámáját kanári-sárga nadrágban kezdi, zöldben fejezi be, piros nadrágban gondolkozik, szürkében utazik, kékben meláz, lilában szellemeskedik, barnában szerkeszt és fekete nadrágban helyezi drámáiba a tragikumot. Ideális író. De mit csinál a többi százhusz nadrággal? Bernstein, hiába, rejtélyes ember. Nagyszerű a nadrág-fantáziája. Azelőtt az írónak csak egy lyukas, szakadt, kitérdelt nadrágja volt. Ő azonban minden fantáziáját kiéli nadrágokban. Talán innen magyarázható, hogy a muzsájának csak veréb-kosztüm jut, szintelen és ócska holmi, amilyent az ágrólszakadt pesztonkákon szoktunk megbámulni.

* * *

— **Öregek.** Sem mosolyogni, sem elérzékenyedni nem szabad, mert olyanról lesz szó, amely fölötté áll a mimikánknak. A honvédmenház valamelyik ülésén történt, hogy a főváros tanácsa megígérte nekik az ingyen diszszirhelyet. Már nem emlékszem, hogy hogyan szólott a hivatalos híradás, de a dolog fácsitja abban merül ki, hogy a derék öreg urak joggal aspirálhatnak az ingyen diszszirhelyre. Az első pillanatban nem igen lehet megállapítani, hogy miről van szó: glóriáról, protekció-ról, vagy életveszélyes fenyegetésről, de ha az ember egy pár percig időzik a különös hírnél, rájön egyre-másra. Ha megígérték nekik az ingyen diszszirhelyet, valószínű, hogy illetékes helyen említést tettek róla. S ez már perspektíva. Tessék elképzelni, hogy a főváros rohanó forgatagában szelid öreg urak élnek, akiknek mindennapi gondolatuk a halál. Tessék elképzelni, nekik nem az a vágyuk, hogy frissen vakolt paloták lakói legyenek, mert ők a kövekkel tartanak rokonságot s egyéb szivtelen holmikkal: bizonyára kijárnak a temetőbe s ismeretséget kötnek a fűszálakkal, melyek idestova fölöttük is ki fognak sarjadni; bemutatkoznak az öreg tölgynek, mert a szomszédal jóban kell lenni: ők már komolyan költözködnek s háztartásukat kifelé irányítják. Megvizsgálják a humust, mely jövőendő eseményeik színhelye lesz s keresgélnek benne, mekkora lehet a

talajviz, mint a nevezetes Bagi, aki a birtokán maga jelölte ki a sírját, azzal az konkluzióval, hogy ott jó *egészséges* hely lesz. Ez öreg urak már alighanem abba hagytak mindent, mert ők már a nitrogénnél tartanak, mely utolsó névkártyájuk marad a szerves világból. Szeretem őket s a gondolataim melegítik fázós tagjaikat: mennyi erő s mennyi becsület van e tiszteletre méltó veteránokban. Ők vannak talán egyedül, kik annak tartják magukat, amik: ma öreg uraknak, holnap feloldódó kémiai vegyületeknek... Adjátok ide a zsebkendőmet.

* * *

D A lefoglalt koporsók. Jogi kérdés: lefoglalható-e a koporsó? Az osztrák törvény azt mondja, hogy igen. Egy bécsi temetkezési vállalkozónál meg is jelent a végrehajtó, de a pörös fél a végén mégis csak lemondott arról, hogy a koporsókat, ezeket a praktikus és barátságosan szekrényeket hazavigye. Elvégre az ember nem él mindennap koporsóval. A kis gyerekek se szeretnek játszani vele. Ágynak is barátságos. Legfeljebb eladhatta volna kézalatt, de ki vesz kézalatt koporsókat? A furcsa ajándék így a vállalkozónál maradt, a gyözedelmes fél pedig kifosztva állt meg annyi-annyi drága érc-koporsó között és halálos-kómikus gesztussal hagyta ott a vállalkozót. Huszonöt koporsóról volt szó. Másnap aztán a kaján vállalkozó gondosan becsomagolva a türelmetlen fél lakására küldött egy koporsót, egyetlenegyét. Magánhasználatra.

* * *

24 D'Aldisio novellája. Az is lehetne a czime, hogy: A plágium haszna, avagy a büntető novella, de hiszen ez a lényegen mit sem változtat. Az élet igazságos, tanítja a régi erkölcs-tan, amit kövér öregek csináltak a sovány fiataloknak s most D'Aldisio mester ezt a Paterno bőrén tanulta meg, azon a bőrön, amelybe kötve az ő könyve diszkiadást ért meg. Ifjabb moralisták ezt az élet iróniájának mondják, de hát, mon Dieu, minék a szavakon vitatkozni, mikor az értelmük ugyanaz. Mindenesetre az egész plágium-ügy egy dologban világosságot gyújtott. Nevezetesen, hogy egy gyilkosban hamarabb fölfedezik az írói értékeket, mint egy becsületes novellistában, akinek semmilyen vonatkozásban sem volt még szerencséje a védőügyvédhez. Ez pedig, higgyék meg, nagy dolog. Mert képzeljék csak el, ha ez nem így lenne, hány gyilkost akasztanának fel anélkül, hogy a világ tudomást szerzett volna arról a nagy íróról, aki az újabb kriminológia érdekében előszeretettel bujik a gyilkosok bőrére. És hogy most Paterno plagizált, az éppenséggel nem mond ellent a teóriának. Sőt. Annyira kifejlődött, előrehaladott és differenciálódott — gondolom így mondják — ez a gyilkos-író, vagy író-gyilkos típus, hogy már nemcsak ír, hanem plagizál is. Ami nyilvánvalóan a kultura jele még Olaszországban is.

* * *

D A szálloda szobalánya. Nemrégiben Peter *Altenberg*-nek egy kis meséje jelent meg. Igen-igen rövid kis mese, amely igénytelen szavakkal, semmis eszközökkel a legtisztább poézist nyújtja. Sietve lefordítjuk olvasóinknak. Ez az apró műremek csodásan rávilágít arra, mi a költészet. Peter *Altenberg* nagy-nagy költő. Egy kis esemény megnő előtte s úgy közli velünk, hogy nekünk is mélységes élményünk lesz. Helyetünk él. A mese »a szálloda szobalányáról« szól. Ime:

Ott ült egy éjjel, agyonnyuzva a lépcsőmászástól.

Idegen emberekről gondoskodott, idegen kívánságokra figyelt s a portás páholyában sok jó borralalót gyűrt a kötényébe. Tudtam, hogy van egy csodaszép hároméves leánykája, és hogy a férje elfünt.

Szóltam:

— Honnan való, Mari?

— Karintiából.

— Ott biztosan a falu szépe volt...

— Az voltam!

— És biztosan minden legény törte magát utána.

— Igen.

— Éppen öt kellett kiválasztania?

— *Ő választott ki engem!*

— És mégis olyan nyugodt most és biztos...

— Ez ellen nem lehet tiltakozni. A sors tette.

— Dehogy, a butaság, a korlátoltság...

— *Ez a mi sorsunk!*

Később ezt mondta:

— Ne nyuljon hozzám, nem való ez nekem. Miért simogatja a hajam?! Rajtam már nincs mit simogatni...

Egy koronát adtam neki.

— Miért adja? — kérdezte.

— Régi faluszépe — válaszoltam. Erre elkezdett sirni.

SZINHÁZ.

Mozik és színházak.

Amikor az első mozik megnyitak, azt hittük, hogy a mozi lassankint átalakul színházzá. Hosszu drámai filmek peregték szemünk előtt, amelyeken a dráma törvényei szerint, szabályosan és izgatón cselekmények játszódtak le, erkölcsi tanulsággal, tragikus, vagy kómikus csattanóval. Később a mozi- és színház-életben már a színészek is megjelentek. A prognózis azonban hamis volt. Nem a mozi alakult át színházzá, hanem a színház mutat napról-napra erősebb hajlandóságot, hogy közeledjék a mozihoz, az igazi mozi pedig egyre világosabban látja célját, elejti a drámát, az okszerűen felépített bonyodalmat, és a maga eszközeivel próbál hatni, a tér és az idő fantasztikumával, a lehetetlen helyzetekkel, amelyeket a színház már nem tud utánozni. Ha a mozi differenciálódik, bizonyos, hogy csak erre fog szorítkozni. Évtizedek múlva a fantázia tündérszínháza lesz minden mozi. A jövő embere az első képekre, amelyek nekünk még tetszenek, nyilván csak jóakaratu elnézéssel tekint, mint történelmi dokumentumokra, mert amint a brettliből kialakult az »überbrettli«, a mozi is kialakul egy »übermozi«. Ahol a fantázia elé semmi gát se feszül, a költő szabadon álmodhatik, sokkal szabadabban, mint a papíron, vagy a színpadon.

A mozi egyelőre egy hatalmas eszköz, amely a színházak demokratizálását sürgeti. Hallottuk mosolygó színházigazgatók véleményét, hogy nem kell tartani a moziktól, nem vonják el a színházba járó közönséget, csak új nézőket nevelnek. Mi nem látjuk ilyen ártatlannak és ártalmatlannak a színházak tövében gombamódra nyíló apró mozi-pagodákat. A mozik igenis hatnak, egyelőre mint szociális faktorok magukra a színházakra is. Egy előkelő berlini színház a jövő szezonra felére szállította le minden jegy árát, csak hogy versenyezni tudjon a mozikkal. Ez az első lépés a művészet demokratizálására. A színpadi író már régóta nem az, aki valaha. A régi drámaköltő misztériumot, vallást, költészetet irt szomjas és áhitatos embereknek. A mai valahogy egy spekuláns, egy csepürágó és egy érzékeny nyárspolgár kereszteséből származik. Néhány költő, néhány igazi író csak türt ember, parádés mutatvány, holnap talán már az sem. A fejlődés menete világos. Mindegyik színház lefelé licitál, erkölcsökben és anyagiakban egyformán. Egyre kevesebb helyütt építik azokat a drága és intim színházakat, ahol gyertyafény mellett választékos színészek intim művészetet

játszának értő közönségnek; nem inyencz-konyha kell többé, hanem művészeti népkonyha, jó és olcsó drámai kifőzés. Az átalakulást a mozik sürgetik leghévesebben, az az izlés-változás, az az igény-rokkanás, amit a mai mozik hoztak létre. Ezek a lenézett színházacskák, ezek a demokratá zugok, ezek a sansculotte-helyiségek már ma is nagy hatalmak. Ezer és ezer dologban éreztetik befolyásukat, rontó és diadalmas erejüket. Közben pedig azt látjuk, hogy a legelőkelőbb színházak meghalnak. Urian és büszkén halnak meg, mint az arisztokraták, fehér parókában, az igazi művészet imádatával, illatosan az irodalomtól, kezüket a nemes és legtisztább költészetten pihentetve. A film pedig forog tovább.

Tóth Imre. A hivatalos lap ezen a héten közölte, hogy a minisztérium *Tóth Imre* szerződését öt évre meghosszabbította. Ezzel a csendes ténynyel fejezte ki a minisztérium elismerését a *Nemzeti Színház* igazgatójának, aki annak idején egy elzüllött, lerongyolódott színházat vett a kezébe s ma megint az ország legelső színházának a direktora. A lapok sohase hozsánnáztak neki tulságosan. Mi azonban egészen halkal, nehogy sértsük az ő nemes és tartózkodó egyéniségét, megállapítjuk, hogy a kövön is tudott keréskedni s buzát aratott azon a földön, amelybe az elődei tizediziglen visszaható bünöket vetettek. *Tóth Imrét* egy presztizs nélkül való színházhoz hívták életmentőnek. Akkoriban a *Nemzeti Színház* a művésziatlenség és a dilettantizmus érték-egysége volt. Komolyan senkise beszélt róla. Az új igazgatót izgatta a bravuros feladat: életet menteni és új életet adni. Mind a kettő sikerült. *Tóth Imre* nem tart haragot se az igazi írókkal, se az igazi színészekkel. Puritán és tiszta egyénisége keményen áll a színház élén. Illik, hogy ma neki tapsoljunk. Mert ő az, aki reggeltől estig láthatatlanul dolgozik az irodájában, kulisszák közt és este minden tapsot másoknak enged át...

Művészet.

A román stílus. E czim alatt lapunk június 16-án megjelent számában foglalkoztunk a király uralkodása emlékére a Tisztviselőtelepen építendő templom ügyével. Most, hogy a templom-építő bizottság üléséről felvett jegyzőkönyvet alkalmunk volt olvasni, őszintén sajnáljuk, hogy téves információinkkal *Forster Gyula* báró korrekt egyéniségét ferde világitásban mutattuk be. Ez a hamis beállítás már csak azért sem lehetett célunk, mert *Forster Gyuláról* jól tudjuk, hogy mily megbecsülhetetlen szolgálatokat tett a magyar kulturának, s tudjuk róla azt is, hogy több évtizedes közéleti tevékenységében a gyanunak még csak árnyéka sem férközhetett kristálytisza jelleméhez. Minden más híreszteléssel szemben a valóság az, hogy az ülésen *Forster báró* bejelentette, hogy Budapest székesfőváros, amely a templom számára telket ajándékozott, s az építési költségekhez háromszázezer koronával járul hozzá, ha ugyanennyit összegyűjt az építőbizottság, adományát eleve ahhoz kötötte, hogy a templom építésére nyilvános pályázat hirdettessék. *Forster* kérte ezért, hogy a nyilvános pályázat kihirdetését határozatilag mondja ki a bizottság, s hogy ő a pályázat dolgában az Országos Magyar Képzőművészeti Tanács építészeti szakosztályának véleményét kikérhesse, s ennek alapján az építő-bizottság a székesfőváros tanácsa elé jóváhagyás végett terjesztendő pályázati föltételeket végleg megállapítsa. *Zichy János* gróf-minister felszólalása után *Forster báró* propozícióit a bizottság elfogadta, s a Képzőművészeti Tanács építészeti szakosztálya már meg is tette javaslatát a templomépítés

pályázatára, amelyet az építőbizottság legközelebbi ülésén fog részletesen tárgyalni. A pályázati föltételeket aztán végleges szövegezésében jóváhagyás végett a székesfőváros tanácsa elé terjeszti.

IRODALOM.

Schnitzler.

I.

Imádom ezt a bécsi írót. Csöndes és szívós rajongással szeretem, a felnőttek komoly szerelmével. Nem deklamálni való és nem czitálni belőle; nem lehet őt szavalni nők lábánál, vagy elragadtatott percekben. De néha egy szót hallok estéli beszélgetésekből, egyszer, amint öregedő emberek panaszkodnak egymásnak, másszor, amint az alkonyati kertben fehérruhás asszonyok rajzolnak a homokba a napernyőjük élével. Mégis legtöbbször fiatal és reménytelen szerelmek közt jut eszembe a neve, enyhe, de tragikus flirtök végén, vagy bucsuzásokkor a Városligetben. És akkor az a hang, az estéli illat, a tavaszi szomorúság s a lány s az alkony: ez mind ő. Külön-külön s együtt. Vannak őszi hónapok s ezek az ő évszaka. Vannak színek, amiket csak ő használ. Vannak tájak, melyeknek parfümjét csak ő érti. Valami elementárisan nagy szerepe van neki a művelt és modern ember idegrendszerében. Minden mai szakítás schnitzleri. A természet belőle plagizálta a belvárcsi havas estéket. Ő a város költője — osztrák és zsidó. Benne ölelkezik a két nemzettelen fajta. Ezért internacionális.

De különben — ezt már nem is illik ismételni — bécsi írót. A bécsi polgárság írója, talán Ottakring főképpen, mindenesetre az első kerületbeli embereké. Nézzünk egy perczre Schnitzler arcképcsarnokába. Férfiak: előkelő ügyvédek, sok orvos, kevés államhivatalnok, nagyon kevés színész. Az urak gazdagok s majdnem mind betegek. Szívbjaj a leggyakoribb, de tulfeszített idegességben is szenvednek valamennyien. Tehát végeredményben: a társadalom legértékesebb elemei, de roncsoltan. Képesek ezek nagy tettekre? Soha, de érzelmi életük páratlanul dus és változatos. Árnyak, akik ide-oda lengnek, — a legtöbbel este hat óra után találkozunk a drámákban és novellákban, irodából jövet. Reális foglalkozásuk közben nem láthatjuk őket, de hat után kivirulnak a lelkek, hat után a badeni kertekben a szívükkel kezdenek foglalkozni a gyárosok és ügyvédek, a szívükkel, mely olyan beteg... s a nőekkel. És most pillantunk rá Schnitzler nőalakjaira. Tulsok színésznő és operanékesnő (à-natura idegesek), azután az előbbi urak hitvesei (férjeik mellett s azok miatt lesznek idegesekké); csitri lányok, színinövendékek, bálkirálynők (szentimentálisok). De ezek mellett van egy egészen eredeti Schnitzler-nőtipus: a raisonneuse, a hallatlanul okos lány, hideg és érzéketlen, s kegyetlen körmondatokban utasítja vissza imádóit. (Emlékezzünk *Ernára a Weite Landban*.) Ez a típus, talán éppen ez áll a költőhöz legközelebb, ez hordozza magában a feminin író gondolatait. Ime, ez enervált nők és gyengéd férfiak sápadt arcait látjuk Schnitzler könyveiben. Talán nem tulzás, ha ez arczok mögé tekintve, az íróról először is azt állapítjuk meg, hogy romantikus. Ő a romantikus városi drámaíró, aki észrevette, hogy a mechanizált metropolis zajából, mint gyengéd virágok, hajtanak ki az intellektuális lelkek. Gyárosok, akik költői fordulatokban beszélnek... Schnitzler romantikus író.

II.

És most az új novelláit olvasom, *Masken und Wunder*, álarczok és csodák, — miért nem: Élet és Emberek, miért

nem: Hétköznapiok? Mert Schnitzler, a novellista, még inkább álomjáró és rajongó, mint Schnitzler, a dramaturg. Beteg lelkek csodái ezek és álarczok, miket ideges hősök szorítanak remegő vonásaikra. De itt nincs meg a színpad nagy feloldó ereje, nincsen díszlet, világítás, zenekar, sötét nézőtér, ami mind segít elvonni a figyelmet, — itt (a novellában) az író egyedül van, egyedül az ő végtelen gyöngédségével és érzékenységével, elhagyatva a finomságaival. A drámaíró Schnitzler fővarázsa a dialógus. A novellistáé is. Olyan szépen szól az elbeszélés, mint egy rajongó zongorista egy Schnitzler-drámában. Olyan szépen, hogy nem is fontos már, mit mond. Salten esküszik rá, hogy érzi minden sorból az író egyenletes, mély baritonját. Én tenort mondanék, világos, lírai tenort... a tenor könnyedebb és költőibb. Megint árnyak; művelt és kulturált kísértetek. Egy csillagász, ki elküldi a feleségét a pásztorsip után, s a nőből csillag lesz, mely végtelen pályákon kering kiszámíthatlanul. Az agglegény halála; a végrendeletében megvallja barátainak, hogy övé volt mindnek felesége. (Ez a legszebb Schnitzler-novella, párás bécsi éjszaka történik s három ember desztillálódik benne egyszerre költővé: egy orvos, egy nagykereskedő és — ez megy a legnehezebben — egy drámaíró...) Aztán ki van még itt? Egy gazdag jogtudós, ki a tengeren megöli a kedvesét. Egy éjszakai báli hangulat öngyilkossággal. Dr. Wehwald esete, ki halva beszél el párbajának történetét... És itt állunk meg. Dr. Wehwald a halála után is épp úgy beszél, mint bármelyik élő kollégája e könyvben. Hogyan, ő is élő? Nem, ő is halott. Árnyék, testetlen Schnitzler-poézis, immateriális érzékenységgel s földöntúli finomságokkal: éppen mint a többiek. Ezek nem élő emberek; a nők szépsége és mámore távoli és elvonatkoztatott, a férfiak logikája és diadalai mintegy íveken keresztül látszanak. Messzi, kísérteties bécsiek ők. Csak az érzéseik emberiek, csupa meglepő kis fájdalomra akadunk bennük — és ezek a fájdalmak is olyan tiszták, hogy vágyakozni kezdünk utánuk. Milyen jó volna így szeretni. Így meghalni. Ilyen tisztán és okosan.

III.

Tulajdonképpen minden írás, mely róla szól, céltalan, a megállapítások lesiklanak százszinű tehetségéről. Novelláit nehéz, talán lehetetlen elhelyezni eddigi oeuvrejében. Klaszszifikáció tilos. Kerr Alfrédnek jó dolga van. Egy pár fortélyosan elhelyezett zárójellel, vagy kettősponttal segít magán ilyen esetekben, úgy tesz, mintha dadogna s zavarban volna, holott közben agyonüt valakit, vagy holtra dicsér. De mit tegyen az, aki tiszteli és bámulja az író, ki el van fogulva iránta, ki úgy szereti őt, mint egy időszakot, egy fogalmat, — egy várost?

Bécs és Schnitzler. Ki mer itt bírálni?

Szabolcsi Lajos.

Északra indulok.

(Somlyó Zoltán új versei.)

Ennél a kötetnél okvetlenül vitatkozni kell. A verseknek, amelyek a teremtő és erjesztő homályból nőttek ki, jellemzése, kritikája és dicsérete a vita, még azok részéről is, akiknek (mint nekem) a kötet feltétlenül tetszik. Van itt vagy tiz egészen tisztult vers. Mélyen bugó hegedűhangok, vagy még inkább komoly és beszédes gordonkahangok, amelyek emberi baritonra emlékeztetnek s menten minden sallangtól, a tiszta

lírát idézik. A szavak már nem gyakorlati közlő-eszközök, nem jelenségek, de önmagukért való jelképek, szimbólumok. Somlyó Zoltán előző könyveiben fekete szénnel rajzolta meg önportréját. »Verseik bus csavargója én« írta s ezt a hangot nem feleltük el. Sötét, forró vér lüktet strófiáiban. Egy csapzott élet hánykolódik kávéházakon, penészes szobákon, mulatókon át, valami homályos czélig, hitetlenül, de belül egy mélységes hittel, a művészet vallásával. Meggyőző az élete. Szerelmes versei bársonyos tapintatúak, forróságot lehelnek, tele édes és fanyar fűszerekkel, szegfűszeggel, ánissal és gyömbérral. Az új költő — mondta egykor *Lemaitre* fitymálva és kissé fanyalogva — nem egyéb, mint egy nagyon érzéki és finom barbár. Ime, egy érzéki és finom barbár. Szeressük őt.

A tisztult és megnevesült verseken kívül van egy csomó verse, amely csak vázlat, izgató tanulmány, színek és szavak keveréke, de nekem végtelenül becses anyag, mert megsejteti, hogy a költő a hasonlatok és a metaforák pille-tánczán, az egymást emelő és rontó képek tömkelegén át hogyan jut el a kész kis remekművek igazságához. Olvasok szavakat, amelyekről nem tudom, hogyan kerültek a versbe. Bizonyára egy lázas másodperc élményei. Az író nagyon hisz magában s hiszi, hogy minden, amit lát, az kánón. Nem gondol arra, hogy az ő nagyon személyes élményét lefordítsa nekünk, akik egészen más nyelvet beszélünk s a távoli asszociációikat, az ember és ember között való mérőföldes idegenséget sem hidalja át. Szikláról-sziklára ugrik. Egy papíron otthagyja az élete nyomát. Hanyagul és fölényesen, mint a hogy az itatóspapíron is ottmarad az írásunk lenyomata. Ez azonban mégis élet, mégis igaz művészet, rábeszélő és tiszteletet parancsoló. Nincs jogunk mikroszkóp alá tenni a verseket. Egy francia kritikus évekké elelőtt kimutatta, hogy Verlaine legszebb versei sült számszágok. Őn szerint, Verlaine ur, a »bádogfényű hold« alig világítja meg a házakat s mégis látja, hogy távol egy macska mászik a háztetőn, az első strófában fuj a szél s a második strófában a kémény füstje nyilegyenesen emelkedik fölfelé. Hogyan lehet ez? Mosolyoghatunk a költőn, de én inkább a kritikuson mosolygok. A kritikuskon nem lehet más feladata, mint hogy konstatalja a művész egyéniségét, bemutassa a dolgozási rendszerét, latra vesse a mondanivalója súlyát, és ha az egyénisége erős, az írása karakterisztikus, új bátorságra kapassa. Gyomlálni nem merek. Attól félek, hogy a gyommal együtt a ritka virágokat, a másodperc csodarözsáit is kitépem és az egész kertet elfakítom. Tudom, hogy helylyel-közzel egy tollvonással világosságot teremthetnék a félhomályból. Egy vesszővel egészen érthetővé tenném azt, amit az író csak ösztönösen mutat meg, két és három értelmet adva, ködbe burkolva, határozatlan tájakat és távolságokat sejtetve. Ha Somlyó Zoltánt arra kárhoztatnám, hogy olvasson át néhány pszicho-patológiai-könyvet és ismerje meg igazán önmagát, az okot, amely írásra készíti, s ha követelném, hogy tanuljon át pár iskolai verstant és nézzen meg minden szót a Magyar Nyelv Teljes Szótárában, akkor versei bizonyára világosabbak (nem tökéletesebbek) lennének, és kigyógyulna a betegségéből is, de akkor talán a költészetből is kigyógyulna. Neki a termékeny homály az inspirátóra. A művészet gyönyörű különységét, a szavak virágzó zürzavarát szereti. Mit bánja, hogy versei nem kívánkoznak akadémikus márványlapokra. Ugy, ahogy vannak, a fülbe hizelgik magukat, megvesztegetnek bennünket, azon forrón a szívekbe kívánkoznak. »A tudás nagyhatalom.« De minő nagyhatalom egy kritikusknál a nem-tudás, az elfelejtés, a tudottnak az érzése, a primitív és nagyszerű fölény, hogy azt, amit mások pontosan tudnak, mi csak sejtjük, de annál intenzívebben, annál hatványozottabban, a tudás megszászszorozott erejével sejtjük. Ekkor az én az egyetlen világító pont a

**Alkalmi ékszer-
árak kaphatók: SCHÖN GÉZA** ♦♦ ideiglenes helyiségében ♦♦
Budapest, Egyetem-u. 11. sz.

végtelenben, a kritika övlángja a minimumra srófolódik, az élet öntudatát a mámor, az üterek kopogását a ritmus veszi át. Mások parancsolóan vezetik a tollat. *Somlyó Zoltánt* a toll vezet. Ez a toll megindul, az író utána rohan, öntudatos és öntudatlan trance-ban követi, reábizva magát és hisz neki, mert tudja, hogy ő kezében a végezetet, a törvényt, egy magasabb világ igazságát roja.

Irjuk le: ennek az érdekes és rendkívüli lírikusnak szárnyas tolla van.

K. D.

A *Franklin Kézi Lexikona* harmadik kötete is megjelent s ezzel teljessé vált ez a lexikális nagy mű. A három kötet összeállítása rendszerben és feldolgozása módjában a gyakorlati életet szolgálja. Nem elméleti szempontokból indul ki, amelyek a lexikonokat túl szokták tömni tömördek fölösleges ballaszttal, olyan dolgok halmazával, melyeket soha senki sem keres lexikonban, hanem a művelt ember szükségleteinek praktikus szempontjából azt adja, amit az ember a lexikonban csakugyan keresni szokott. Még egy másik előnye: nem fog olyan egyhamar elavulni, mert ha művelődésünk folyton fejlődik is, fővonalában hosszú ideig állandó marad és ezeket a fővonalakat adja a *Franklin Kézi Lexikona*. Másik védekezése az elavulás ellen az, hogy az eseményeket ugyyszólván a mai napig követi. Az egyes cikkek tömör, világos és szabatos megfogalmazása határozott lépést jelent előre a magyar lexikonstílus kifejlődésében. A lexikon kiállításának szolid, izléses disze az előbbi kötetek révén már köztudattá vált. A három kötetes nagy mű ára 54 korona.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Legolcsóbb forrás briliánsok, aranyékszerek és ezüstárak beszerzésére *Schön Géza* ékszerüzlete, IV., Egyetem-utca 11.

A nyári divat iránt érdeklődő hölgyek a *Szenczer* női divatruház (Király-utca 53., Teréz-templommal szemben) legújabb nyári slágereiben megtalálják mindazt, ami elegáns, divatos és amellettt jutányos.

Heller Mór utóda a főváros egyik legrégebb és legelőkelőbb bőrönd- és diszmuáru-üzlete, mely 20 éven át Károlykörut 3. (Huszár-ház) volt, üzlethelyiségét ideiglenesen Kossuth Lajos-utca 20. (országos Kaszinó épület) helyezte át, az utazó közönség különös figyelmébe ajánlja első minőségű áruát, a közismert olcsó árakon, a czég becse figyelmébe ajánlja a t. olvasóközönségnek lapunk mai számában megjelent hirdetését.

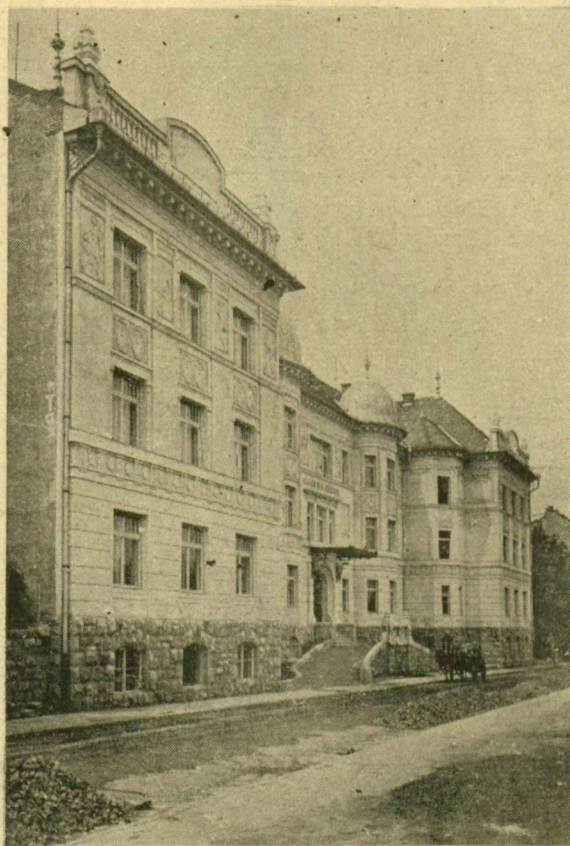
Budapest elragadóan szép hegyvidékére, a történelmi emlékekben bővelkedő *Visegrádra és környékére*, továbbá a természeti szépségekben gazdag *Aldunára, a világhírű Kazánszoros-Vaskapu* (Ada Kaleh-sziget) tájékára, Európának e legnagyobb-szerűbb, legfenségesebb víziútjára (s ezzel kapcsolatban Herkulesfürdőre) kellemes kirándulások tehetők a *Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság* személygőzösein. A budapest—visegrád—dömösi vonalon a nyári hónapokban naponként több gőzös közlekedik. E gőzösek a pesti oldalon az Eötvös-téri s a budai oldalon a Pálffy-téri kikötőből indulnak. Menettérti jegy ára Budapestről Visegrádra, Nagymarosra vagy Dömösre és vissza az I. osztályban 2 korona. A főváros közelében nyaralók előnyére mérsékelt árú jegyfüzetek adatnak ki. A zimony—orsovai vonalon (Kazánszoros—Vaskapu) a gőzösek hetenként háromszor és pedig lefelé minden vasárnap, kedd és pénteken, felfelé minden hétfő, csütörtök és szombaton közlekednek. Az utazás Zimonyig, Báziasig, vagy Orsováig vasutal történik. Zimonyban és Orsován a hajóutazás előtti este már hajóba lehet szállani és az éjszakát ott tölteni. Ezen aldunai utazásra kombinált, a vasutra és hajóra 30 napig érvényes, mérsékelt menettérti jegyek szolgáltatnak ki Budapest keleti és nyugati pályaudvarokon. Az Aldunán modern termeszögözősök közlekednek, előzetesen is lefoglalható, külön kabinokkal, női termekkel, hálótermekkel (egyesek fürdőszobával is), villamos világítással, kitűnő hajóvendéglővel stb. Képes menetrendkönyvek, továbbá »A Duna« cz. hajózási kalauz a Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság igazgató-ságától díjmentesen kapható.

Budapest, 1912. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betűivel.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (magyarországi igazgató-ság Budapest, VI. ker., Deák-tér 6., Anker-palota). 1912 május havában benyújtott a társaságnál 1025 ajánlat 8,255.727 K biztosított összegre és kiállított 904 kötvény 6,944.477 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 2,319.838 K-át, elérics és elhalálozás folytán kifizetett 647.434 koronát. A január—május két havi időszak alatt benyújtott 5291 ajánlat 41,576.784 K-ra és kiállított 4652 kötvény [36,095.794 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 10,856.672 K-át vételezett be a társaság, elérics és halálesetek folytán pedig 4,315.894 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1911 december 31-én 201 millió korona, biztosítási állomány 625 millió K, halálozások és esedékessé vált eléricsi biztosítások folytán a társaság fennállása óta 427 millió korona fizettetett ki.

A János-szanatórium.

A főváros egyik legszebb helyén, az üde, ózondus levegőjű Városmajorban, erdőtől környezetten, megnyílt a János-szanatórium, mely minden ízében a legmodernebbül van berendezve. Ötven szalonszerűen elegáns, és amellettt a modern higiena tekintetében leggondosabb kivitelű szoba áll a páciensek rendelkezésére. Barátságos és hozzá cél-tudatos itt minden. A nagy sebészeti műtőterem, mely



nemcsak az intézeti orvosoknak, de minden operatőrnek rendelkezésére áll, felülmulthatatlan tökéletességű. Az intézet főleg és elsősorban szülők és női betegek befogadását célozza, azonfelül általában sebészeti célokra is szolgál. Fő-orvosa simaházi *Tóth Gedeon* dr., aki éveken át a János-kórház sebészeti osztályán működött. A gyógyintézetnek sikerült konziliáriusokul *Bäcker József* dr. egyetemi magántanárt megnyerni a szülészet- és nőgyógyászatra, a sebészetre *Kuzmik Pál* dr., *Török Béla* dr. és *Verebélyi Tibor* dr. magántanárokat. A gyógyintézet igazán hiányt pótló, mert a páciensek érdekében megtörtént mindaz, amire a modern orvostudomány képes. A János-szanatóriumot megnyitása előtt is kiváló hír előzte meg és előjegyzések máris nagy számban történtek.

Női

A Pozsonyi Kereskedelmi és Iparkamarától fenn-tartott nyilvános, három évfolyamu

Felső Kereskedelmi Iskola Pozsonyban

Érettségi vizsgálat. Állásközvetítés. Internátus.
Értesítőt kívánatra küld: AZ IGAZGATÓSÁG.

